

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/13, p. 357-396

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.11908>
ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

Article Info/Makale Bilgisi

Referees/Hakemler: Prof. Dr. Mehmet Dursun ERDEM – Doç. Dr. Mesut GÜN

This article was checked by iThenticate.

ŞAMAN GİYSİ UNSURLARI ÜZERLERİNDE KULLANILAN SEMBOLLER

Yasemin OĞUZ GÜNER* - Naile Rengin OYMAN**

ÖZET

Şamanlar tarafından "deneyim" olarak ifade edilen Şamanizm, varlığı tüm insanlık tarihinde erken taş devrine ve daha da geriye kadar kanıtlanabilen, spiritüel etkili bir trans şekli olarak kabul edilmektedir. Klasik literatürde Türk Şamanlığının en önemli merkezini Rusya sınırları içerisinde olan Sibiryâ Bölgesi oluşturmaktadır. Ele alınan konu bu bölgede yaşamış topluluklar içerisinde Türk Şaman kültürüne sahip bölgenin Altaylar, Yakutlar, Samiler, Tuvalar, Hakaslar, Tofalar, Dolganlar gibi belli başlı önemli Türki kabilelerdir.

Sibiryâ klasik şamanizmin anavatanı kabul edilmektedir. Bölgedeki Ural, Altay, Paleosibiryalı halklar özellikle de avcı-toplayıcı gruplar modern dönemlere kadar şamanistik uygulamalarda bulunmaya devam etmişlerdir.

Babadan oğula miras yolu ile ya da "çağrı yöntemi" ile devredilen, kutsal bir kült eşyası kabul edilen Şaman giysi ve unsurları, Şamanı kozmik ve sınır ötesi âleme taşıyan bir araç olup onu toplumun diğer üyelerinden ayıran bir nişandır. Kutsal bir kült eşyası kabul edilen Sibiryâ Türk Şamanlarının giysilerine toplu olarak bakıldığında giysilerin biçimi anlam ve önemiyle ilgili olup tasarımı ise görselliğindeki zengin malzeme kombinasyonunda olduğunu görebilmekteyiz. Tasarım ve biçim ilişkisi farklı coğrafya ve kültürlerde etkileşerek çoğu zaman iç içe geçtiği örnekler bulunmaktaysa da olan değişiklikler aslını asla kaybettirememiş her defasında Şaman kültürü izi olduğu farkedilmiştir.

Şaman giysisi, döneminin hayat görüşünü, sosyo - kültürel yapısını, dini bakışını yansıtırken Şamanın mistik gücünü, ruh halini, hayal gücünü fantastik şekilde ortaya koymaktadır. Giysi örneklerinde görülen kadın yada erkek Şamanların giysilerinde yada unsurlarında ayırım olmaksızın daha çok kadın giyimine yakın tutulan form ve renklerde olmasıdır. Giysi ve unsurlarla Şamanlar, doğanın insan yaşamı

* Öğr. Gör. Akdeniz Üniversitesi Sağlık Hizmetleri MYO, el-mek: yaseminoguzguner2016@gmail.com

** Doç. Süleyman Demirel Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk Sanatları Bölümü, El-mek: renginoyman35@gmail.com

üzerindeki gizemli gücünü onu kutsallaştırarak ritüellerinde aracı olarak kullanmaktadırlar. Kullanırken de doğadaki canlıların güçlerini temsil eden unsurları bazen yalın çoğu zaman da çeşitli kombinasyonlarla biraraya getirerek giysilerinde ve davul üzerinde yer vermişlerdir.

Anahtar Kelimeler: şaman, giysi, şaman giysisi, sembol, giysi unsuru

THE SYMBOLS USED ON SHAMAN'S CLOTHES

ABSTRACT

Shamanism, expressed as "experience" by shamans, is considered an early stone devolution in all human history and a spiritually effective trans-form that can be proved even further. In the classical literature, the most important center of Turkish shamanism is the Siberian Region which is located within Russia borders. Within the communities that lived in this region, the subject covered is the major Turkic tribes such as the Altay, Yakut, Samiler, Tuvalar, Hakas, Tofalar, Dolgan.

Siberia is considered the homeland of classical shamanism. Ural, Altai, Paleosibiric peoples in the region, especially the hunter-gatherer groups, continued to find shamanistic practices until modern times.

The shaman clothes and elements that are accepted as a sacred cult item, inherited from the Babylon through inheritance or "call method", are a car that carries the shaman with cosmic and cross-border tales and distinguish it from the other members of the community. When we look at the clothes of the Siberian Turkish shamans, which are accepted as sacred cult items, we can see that they are related to the formal meaning and importance of the clothes and the design is in the combination of the rich materials of visuality. Although there are examples where design and form relations interact in different geographies and cultures and often intertwine, it has been noticed that the changes that have never been lost are traces of shaman culture.

The shamans' clothes reveal the mystic power, the mood, and the imagination of the shaman in a fantastic way while reflecting the life view, socio - cultural structure of the era, religious view. It is in the forms and colors that the female and male shamans, seen in the garment samples, are held closer to the female garments without distinction in the yada elements in the garments of the male shamans. Shamans with clothes and elements use the mysterious power of nature on human life as an instrument in their ritual by sanctifying it. While using them, elements that represent the powers of the living beings in the nature have sometimes been placed on their clothes and drums by bringing them together in many combinations.

STRUCTURED ABSTRACT

Shamanism, expressed as "experience" by shamans, is considered an early stone devolution in all human history and a spiritually effective

Turkish Studies

trans-form that can be proved even further. In the classical literature, the most important center of Turkish shamanism is the Siberian Region which is located within Russia borders. Within the communities that lived in this region, the subject covered is the major Turkic tribes such as the Altay, Yakut, Samiler, Tuvalar, Hakas, Tofalar, Dolgan.

Siberia is considered the homeland of classical shamanism. Ural, Altai, Paleosibiric peoples in the region, especially the hunter-gatherer groups, continued to find shamanistic practices until modern times.

The shaman clothes and elements that are accepted as a sacred cult item, inherited from the Babylon through inheritance or "call method", are a car that carries the shaman with cosmic and cross-border tales and distinguish it from the other members of the community. When we look at the clothes of the Siberian Turkish shamans, which are accepted as sacred cult items, we can see that they are related to the formal meaning and importance of the clothes and the design is in the combination of the rich materials of visuality. Although there are examples where design and form relations interact in different geographies and cultures and often intertwine, it has been noticed that the changes that have never been lost are traces of shaman culture.

The shamans' clothes reveal the mystic power, the mood, and the imagination of the shaman in a fantastic way while reflecting the life view, socio - cultural structure of the era, religious view. It is in the forms and colors that the female and male shamans, seen in the garment samples, are held closer to the female garments without distinction in the yada elements in the garments of the male shamans. Shamans with clothes and elements use the mysterious power of nature on human life as an instrument in their ritual by sanctifying it. While using them, elements that represent the powers of the living beings in the nature have sometimes been placed on their clothes and drums by bringing them together in many combinations.

In this research, a catalog study was conducted in order to analyze the symbols used on the shaman clothing elements on samples. In the cathedral; The elements used by the shaman, the shaman head, the shaman shoe and the shaman are classified as "dressed in the size", "dressed in the head" and "dressed in the leg", while the elements used by the shaman (Kam) are taken as a whole. Charts, Place of Use, Material Used, Color, Symbol are given under 4 main headings.

In the study, Shaman (Kam) assessment of Garments, exist for scientific research on the shaman's dress, written and visual sources were examined. Shamans from different Turkic tribes Clothing Components (accessories and attachments), in comparison, colors, symbols, materials, usage and meaning by examining the location, prepared a catalog. The aim of preparing the catalog, Turkish shamanistic elements of the information contained in the sources about the clothes, to bring together the visual and the similarities and differences in comparison to reveal.

Khakassia, Siberia, the Buryat shaman clothes, Altai, Buryatia, Tuva, Khakassia shaman caps, shoes, Buryats of the ring and metal elements, Altai, Siberia, and use in Eurasian clothes, Tuva, Eurasia,

Turkish Studies

Sami, Altai, Siberia shaman drum and mallet, bone, Feathers, tassels, bear claws, and so on.

In Siberian shaman garment Plain rough weaving, leather rope, colored rope tassel, bell and many metal elements, puppets are used. Especially on the shoulders, underarms and skirts of the clothes, a large number of ropes and tassels are used. treatment on a large collar on leather clothes In another example, metal bracket, round metal pieces of different sizes on the chest, in the belt part color processing and shoulders and the flanks plurality of colored threads and fabric pieces, tassels, bells were used on the body in different sizes. In another example of clothing, the dress is designed with a long rounded, highly rounded collar and a length up to the wrist. There are thin fur ribbons in collar and sleeve mouth. In the middle of the back is used a triple metal pendant and a thick long tassel weave strip under the skirt. A large number of fabrics and string long stalactites on the back continue to the shoulders, shorter group stalks up to the short stalks arms. Vignetting, coffee and cream tones, red, yellow and white colors are used. Eez middle and back shaman symbols, tree of life, and eye symbols used on clothes Siberian shamans, animals are decorated with so many pieces of iron, body slamming each other's interests are strong voices in every move. These voices are necessary for spirits. As a result, we see that the Siberian shaman garments are extremely rich in terms of the elements and colors used, and that they use a lot of symbols.

In the shaman's garment, the red strip which is from the Double to the right is then tied to the waist. A large number of colored ropes and fabrics are used under the armpit and on the chest at the skirt end. Red stripes were formed on the neck and neck of cream color base. The ends are blue and white, red chest and armpit tassels, red, green and orange thread on the skirt tip, mainly in cream-colored tassels. There are no ornaments in the symbolic elements of the garment other than the fabric and the tassels formed from the whiteness. Buryat Shaman clothes are simple designs with long sleeves, up to ankle but with much richer tassels, colored braids and round gold-colored metal. The arm cuffs are made of cream and pink lumbar support on black. It is used on short hangers that hold colored rope and tassels in both hands. In Buryat Shaman's garment where the color richness is the title, blue, mainly pink, green and pink colors are used. In the case of the other garment, it is made up of strips extending from the level of the shovel bones to the two arm ends on the flat surface extending to the basin and used in the basin direction. There are a large number of long beads and fabric materials on the arms under the arm, tassels and stalactites called Kunus and Kiasan, shorter on the back. A large bell and round metal elements were used in the middle of the back. In addition to the stalactites consisting of fabric, metal, rope, and seashells extending all the way to the ankle surrounding the skirt edge of the dress, there is a thick red strip at the rear and a small bell and metal elements at the end. In the example where relatively few colors are used, the cream color is used with deep red, white strips, gold whitening, coffee and black tufts. There are no linear symbols on the clothes, the symbols are ring, sea shell, colored fabric, metal and tassel. The direct center of life is symbolized in the red belt. In the middle of the back is the original metal moon symbol found in the design of the

Turkish Studies

garment to illuminate the road in the journey of the cam. The Hakas shaman headgear is also placed on the top of a plain, deer horn and fur, fabric floor like a garment. At the back of the head is a group of horse heads combined with red fabrics. Reminiscent of natural materials, zigzag green process reminds of water. The use of red color represents power. The shaman uses the power and sanctity of nature in the head of deer horn, fur and horse tail. The Eurasian shaman head was designed from tufts to cover a large part of the face to the bottom of the nose, made of rope and beads forward through a metal crown. In the headline, stalactites consisting of metal and beads extending from the sides down to the chest are used in the ear. The shells on the tassels used to accelerate the passage in the title symbolically occupy the shells. Another Eurasian shaman head rests in the shape of a helmet, and the fingertip metal, estimated to be 7-9, merged on top of the skull like a skull. Dummy heads in the title are arranged as metal. The bead, rope and fabric parts of the metal head to the face extend to the lip level. There are stalactites from cloths and feathers. The puppets are on the front of the head, representing seven of Ulgen's daughters. The feather is believed to belong to the bird of wisdom and represents spiritual forces. The number of beads is five, nine or sixteen. In some titles, two seams are added in addition to these. One of these kings symbolizes the cloister of eternity, is knotted from nine places, and the other piece is stuck on top of it. The Altay shaman title is a four-sided sea shell on the head which is designed as fez. At the bottom of the headline there are 9 shells in a row and 16 shells in the second row. The fur is used on the top and bottom edges of the head. Or, in the same style designed with a flusher, the metal and jewelry ornaments are made in two lines and each line is separated by a fur. Under the head there are variable tufts of length. The ornaments are decorated with zigzag and sequins. In another example of a different Altay headgear, deer horns are depicted at the top of the head made of fabric rubbers. In the design of the title, in addition to different thickness stalactites, metal long elements and braids were used. In addition to the bells in the metal elements, long, approximately the same length of metal bars were used in triplicate groups. It is believed that other metals, such as rattle, scare off evil spirits with the sounds they multiply. The deer horn symbolizes spiritual forces. The Altay Shaman head is covered with a metal eagle, bull horns and two eyes and a hairy sable or other rodent animal's fur.

There is an eagle metal element and a hill in the front of the connection of the head to the four sides. It was seen that the head of the head was the geometric metal clasps and the fabric was hanging down from the ear level. Eagle is the symbol of sun and sky god in the oldest Turkish communities of Altay. Bird horns as power elements in the title, bird symbols to reach the right, and eyes for symbolic significance. Tuva The head of the shaman is the head of the head, which is the symbolic place of the pugu bird in the title. Sometimes the wings of a bird are sometimes used as an intermediary in communicating with the shaman's gods in designs where the head is not cut off. It is seen that the head is embroidered and the bead tufts are especially longer on the sides to the nose level. The symbol is the bird of wisdom. During the ritual, the eagle, as a shaman's guardian, mediates by bringing the shaman and his victims to the souls without appearing in the eye. Eagle feathers, beads

Turkish Studies

on top of the head, eye, metal and beads on the head of the design is made of bead stalactite in the direction of the ear to the chest is used. Eagle's feathers accompany the spiritual gentle on the ascension to the chest. The eagle is believed to be the guardian and protector of the shamans. For this reason, eagle feathers are used in the headline and in the corners. The eyes used to strengthen the perception and the stalactites next to the head are used to support the transient. Bordeaux, blue, white, green, colors are designed in weight. Buryat Shaman was made using shells in stalactites in a helmet-shaped headpiece called Orgay, which was made entirely of metal elements. Metal elements are placed in ring, bell, chain and amorphous plane. The number of metal powers and seashells as well as the girls of Ulgen have been symbolically used, but no color has been used. In shaman shoe short or long examples, motifs in Siberian shoe leather and woven design are front plan. The geometric motifs on the skin are blue, green, red, navy blue. Saka shaman shoes are made up of leather wigs, and there are tassels surrounding the wrist part. It is designed with natural skin color and there are no symbols other than tassel detail. Buryat Shaman used burgundy and metal as a garment element on numerous items of clothing, geometric and bell elements, as well as symbolic metal pieces. In rites, it is seen that, in addition to being wounded by the sounds of the metals, in order to remove evil spirits, they are used formally as animals, in four-dimensional geometric materials. In another example, it is seen that Buryat Shaman clothes used a large spring-like metal apparatus, along with bells and metal clasps on the back. The Sami shaman moth, for example, is processed on a knob made from a tree branch, with bare skin wrapped around the handle, and a metal clasp with tassels on the skin hint. There is a zine-like line ornament on the dome. The handle is decorated with materials such as rope, bead, fabric, picture, ring to scare a kind of evil spirits. Tunguz In the case of the deer horns that stand out in the title of shaman, there are pieces of fabric that are embroidered on both horns except for the fabric parts with bright colors like red and yellow on the horn. The fabric is black in color, with geometric shapes in gold and silver colors on it. The horns used are mostly deer, bull horn. The horns are seen in the titles of Yakut, Tunguz and Buryat Shamans. Other objects such as shaman clothes, shaman headgear, masquerade as a tool of metamorphosis, drum, pendulum mirror and the symbols on it form a whole. The shaman's tools and utensils help the shaman in his new identity as a symbol of the shaman, with a new and different meaning outside of himself. Shaman clothes and elements are regarded as an integral part of it. This study was aimed at collecting together with visual samples of researches about Turkish shaman clothes.

Keywords: Shaman, Clothes, Shaman clothes, Symbol, Clothes element

GİRİŞ

İnsanoğlunun en önemli ihtiyaçlarından biri olarak görülen giyim; geçmişin farklı yaşam şekillerini yansıtan, siyasi ve ekonomik şartlarına göre biçimlenen, dönemin yaratıcı ve sanatsal yönlerini betimleyen, geçmişin yaşanmışlığını günümüze taşıyan bir araçtır.

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/13

İnsanların görsel dili olarak da adlandırabileceğimiz giyim; farklı yaşayış, kültür ve değer yargılarına sahip toplumların ortak ve evrensel düşüncelerini yansıtan önemli araçtır. Milletlerin karakterini ortaya koyan; onların sürekliliğini sağlayan en önemli unsurlardan biri kültürdür. Kültürün sürekliliğini sağlayan ise inançlardır. Bu inançlar sadece mensubu olunan dinler değil; aksine milletlerin tarihleri boyunca inandıkları bütün inançlardır.

Şamanizm'in tanımında bilim insanları aynı fikirde olmayıp bu hem Şamanizm'in içinde barındırdığı farklı yön ve unsurlardan hem de Şamanizm'in çok farklı coğrafyalarda, aynı temelde ama çok farklı şekillerde var olmasından kaynaklanmaktadır. Büyük çoğunluğu eski Sovyet bilim insanları olan bir kesim (Mikaylovskiy, Haruzin, Potapov, Alekseev gibi) Şamanlığı Türklerin orijinal dini kabul ederken, aralarında Mircea Elide, Jean Paul Roux, V. Jochelson, V. Bogoras, Hikmet Tanyu, Osman Turan, İbrahim Kafesoğlu'nun da bulunduğu bilim insanı ve yazarlar ise şamanlığı bir din değil Kuzey Asya topluluklarının dini duygularını içeren ve öteki alem varlıklarına hükmeden bir tür kült olarak görmektedirler.

Şaman gücünün kökeni ister kalıtım ister yetenek veya uzun bir acemilik dönemi ya da 'yetki sağlama isteği' olsun, amacına genellikle inzivada veya diğer büyük ustaların yanında gerçekleştirilen sabırlı bir yetiştirme dönemi gerektirmektedir. Ne olursa olsun, güçten düşürücü şekilde gerçekleşen ve sonuçta kendisini bitkin halde yere düşürecek olan bir deneyim için bütün gücünü toplamaya çalışır. Evrenin yollarını kat etmeye çağrılan şaman, yolunu kaybetmemek için bu yolları mümkün olan en iyi şekilde tanımalı, kendisini izleyen varlıklarla devamlı olarak karşı karşıya gelme olasılığı nedeniyle onların geleneklerini, dillerini ve âdetlerini öğrenmiş olmalı, belirli hedeflere yönelmesi nedeniyle bu hedeflere nasıl varacağını bilmelidir. Gerek geçtiği yollarda, gerek karşılaştığı varlıklarla elde etmek istediği sonuçlara erişebilmesi için şamanın kendisine yararlı olacak araçları tanımaya ihtiyacı vardır. Bunlar da yardımcı ruhlar, giyside kullanılan unsurlardır (aksesuar ve ekler).

Şaman giysisi, Şaman başlığı, başkalaşma aracı olarak maskesi, davulu, tokmağı ayna gibi diğer nesnelere ile üzerindeki semboller übir bütün oluşturmaktadır. "Sembol, en genel anlamıyla kendisi olmayandır. Yani bir şeyin kendi anlamı dışında yeni ve farklı anlamlarla zenginleşerek daha üst bir kurmaca anlatımının aracı durumuna gelir." Şamanın bir sembol olarak kendi dışında yeni ve farklı bir anlama bürünmesinde ise şamanın kullandığı araç ve gereçler şamana bu yeni kimliğinde yardımcı olmaktadır. Şaman araç ve gereçleriyle bireyselliğini evrenselliğe taşıyabilmektedir. Bu esnada şaman kullandığı simgelerle birlikte kendisi de simgeleşmektedir.

1. Şaman, Şamanizm ve Türk Şamanında Giysi Dili

1.1. Şaman ve Şamanizm

Şaman kelimesi Tunguzlardan Rusça yolu ile Batı ilim dünyasına geçtiği bilinmektedir. Aslen Sanskritçenin bir koluna bağlı bu terimin Hint-Avrupa menşei olduğu görüşü kuvvet kazanmıştır. Altay Türklerinde Şaman anlamında "Kam" sözcüğü kullanılmakta olup geçmişi 5. Yüzyıla kadar dayanır. (İnan, 1972:74-75) Şamanlık ya kalıtsal aktarım ya da kendiliğinden gelen bir iç çağrıyla olur. Türkolog W. Radloff Sibiry'a'da yaptığı gözlemlere dayanarak kalıtım yoluyla kamların erginleşmesiyle ilgili olarak; "Şamanlık bilgisi irsîdir ve babadan oğula intikal eder" şeklinde ifade eder" (Radloff, 1994:19).

Orta Asya Toplulukları (Eski Türkler) doğada bazı gizli kuvvetlerin varlığına inanmışlardır. Çevredeki dağ, deniz, ırmak, ateş, fırtına, gök gürültüsü, ay, güneş, yıldızlar gibi tabiat şekillerine ve olaylarına karşı hayret ve korkuyla karışık bir saygı hissi eskiden beri olmuştur (İnan, 1976:54-58). Şamanizm'in köken olarak anaerkil dönemde ortaya çıktığı tahmin edilmektedir (İnan, 2000:396).

Kam ateş üzerinde hakimiyet kuran, hastalanan ruhlara şifa veren, ölümlerin arzularını yerine getiren, dertlilerin şikayetlerini dinleyen, yer altındaki tanrıların yanma giderek aracılık yapabilen bir kişidir. Bu özellikleriyle de çevresinde korkuyla karışık bir saygı uyandırır (Radloff, 1994:233).

Şaman gerek gökte Bay-Ülgen ile gerek karanlıklar dünyasında Erlik gibi tanrılarla dostluk kurar, onları görür ve onlarla konuşur. Hastanın vücudundan çıkmış olan ruhunu bulur ve geri getirir, yani hastalığı iyi eder. Samanların elbiselerinde her şeklin bir manası olan semboller vardır (Ögel, 1971:29).

Her kamın davulu ölümünden sonra bir ormana götürülerek, parçalanıp, bir ağacın dalına asılır. Kamın ölüsü de bu ağacın dibine gömülür. Kamlar mümkün olduğu kadar obadan ve yollardan uzak bir tepeye, hayvan sürülerinin yaklaşamayacağı bir yere defnedilir (İnan, 1952:22).

Altay Türkleri davul tokmağına "orbu", Sahalar ise "bula-ayah" derler. Bu tokmak kayın ağacından veya sığun (geyik) boynuzundan yapılır. Davul tören sırasında kamın ruhu dünyayı dolaşırken taşıt, karada gezerken at, suların geçerken kayık, tokmak ise kamçı, kürek, göklere çıkarken de kuş görevi görür (İnan, 1952: 93-96).

Yakutlarda ruhlardan sonra, öldüğü gece öldüğü yeri terk etmez. "Caasık kiehe" denilen bu gecede çocukların sokağa çıkmasına izin verilmez. Ruhu kamlar götürür (Pekarskiy, 1945:162). Yine Yakut (Saha) inanç sisteminde üç farklı dünyadan bahsedilir. Orta dünya içinde bulunduğumuz dünya olup gündelik işler burada gerçekleşir (Ögel, 1995: 245). Yukarı dünya basit anlamda "ayın" yani iyi ruhların bulunduğu dünyadır. Aşağı dünya ise "abaası" yani kötü ruhların yaşadığı dünyadır. Fakat bu üç dünya arasında geçişler mümkündür (Pekarskiy, 1945:583). Bu bağlamda Kam'ın tüm bu görevleri için en önemli yardımcı ruhları giysi ve unsurlarındaki sembollerdir.

1.2.Türk Şamanında Giysi Dili

Etnografik, folklorik ve arkeolojik çalışmalar en ilkel dinlerin Şamanizm içinde değerlendirilebileceğini göstermekte olup Paleolitik Çağ'dan bu yana rastlanmaktadır (İnan, 2000:67).

Türk Şaman kültürüne dâhil olan Türki kabileler; Altaylar, Yakutlar, Hakaslar, Tuvalar, Tofalar, Dolganlardır. Babadan oğula miras yolu ile ya da çağrı ile devredilen, kutsal bir kült eşyası olan Şaman giysileri ve unsurları Şamanın giysi dilini oluşturur. Şaman giysileri, Şamanizm'in mitoloji ile ilişkisi ve kendine özgü kültürünün tüm izlerini üzerinde taşır. Biçimi, Şaman giysisinin anlam boyutu ile tasarımı ise işlevi ve anlamıyla ilgilidir. Tabiat unsurlarına bağlı olarak geliştirilen bu inanç sistemi, kültürel unsurlar ve coğrafyayla ilgili olarak farklı Şamanist sistemlerden bahsetmek mümkündür.

Eski tarihlerden beri dinlerin temsilcisi olan kişileri diğer insanlardan farklı özel kıyafetleri vardır. Geleneğe uygun bir giysi hazırlamak oldukça maliyetli olması nedeniyle ruhların özel izinleri ile birkaç yıl cüppesiz ayın yapılması mümkündür (İnan, 2000:92).

Giysiler genel olarak değerlendirildiğinde derecelerine göre farklılıklar gösterirler. Yeni bir Şaman, alın bağı ya da göz maskesi, kuşak ve kısa şal türü atkı takar. Dereceleri ve seviyeleri arttıkça kıyafetler ve ekleri değişebilmektedir. Bazı toplumlarda hiçbir Şaman üst derece giysiye sahip değildir (Mikluho-Malakia, 1971: 5-6).

Türk Şaman giysilerinin önemli özelliklerinden biri kadın ve erkek Şamanlarının elbiseleri arasında pek fark olmamasıdır. Bazen süs unsurları saç örüğü, boncuk gerdanlık ya da kızlara özgü başlıklar fark yaratır. Demir levhalar, figürler, çingiraklı omuz atkısı, boynuzlar, tüyler ise giysinin vazgeçilmez unsurlarıdır (Mikluho Maklai, 1971:7).

Turkish Studies

Her ne kadar kabileler arasında birtakım farklılıklar söz konusu olsa da mutlaka Şaman giysisinin birtakım kural ve kaideleri vardır. Oldukça zor ve titiz çalışmaların ürünü olup büyük bir itina ve temizlik anlayışı içinde hazırlanırlar. Beğenilmemesi ya da eksik görülmesi hâlinde giysisinin eksikleri telafi edilir (İnan, 2003:91).

Şaman giysisine literatürde en çok görülen ‘‘Manyak’’ adı kullanılsa da mandzak, mandyak günümüzde halen Hakasya’da ‘‘Kam ton’’ terimleri kullanılmaktadır (<http://www.nytud.hu/nyk/reg/069.pdf>) (19.11.2016).

Şaman elbisesinin hazırlanması oldukça pahalıya mal olmaktadır. Dolayısıyla bir Şaman’ın giysisinin hazırlanması iki ya da üç ayı ya da yılı alabilmektedir. Şaman’ın hizmetinde bulunduğu ruhların verdiği talimatla eş, dost ve akrabaların desteği ile kadın tarafından dikilirler (İnan, 1998:438). Şaman giysisinin hazırlanmasında kullanılan malzemeler son derece önemlidir. Giyside sığır, maral, mus nadiren ayının bütün bir derisi ya da Yakut ve Altay Şamanlarında tay ve kuzu derisi kullanılmıştır. Giysinin kürklü kısmı iç tarafta deri kısmı dışta kalacak şekilde oluşturulması tasarımın karakteristik yönlerinden birisidir (Mikluho Malaya, 1971:65).

N. N. Mikluho Şaman giysisinin kesim aşaması ile Türki kabilelerin birbirlerinden farklılaştığını ortaya koyar;

1.3. Türk Şaman Giysisinin Anlamı

Abdulkadir İnan, din adamlarının özel bir elbise giymelerinin gelenek olduğunu ifade eder. Bu çok eski devirlerden beri süregelen bir gelenektir. Kıyafetlerin önemli olmadığı İslam dininde dahi bu geleneğe uyulmuştur. Şamanizm’in din adamları olan şamanların da kendilerine has kıyafetleri vardır.

Bu bağlamda elbisenin şaman için bir güç kaynağı olduğunu söyleyebiliriz. Maddi sıkıntılar yüzünden cübbe sahibi olamayan şamanlar ruhlara karşı savunmasız kalmaktadır.

Eliade’ye göre, şaman kostümü ve üzerinde bulunan simgeler de kutsallığın ifadesinde önemlidir. Bir nevi Şamanizm, kostümle simgesel olarak nesnelleşmektedir. Şaman, görev süresi boyunca kullanacağı elbiseyi önce rüyasında görür. Elbisenin kullanılmaması halinde ise örneğin yerleşik hayata geçen Tunguzlar, elbiseyi evde muhafaza ederken, göçebe Tunguzlar elbiseyi şaman mezarına bırakırlar. Eğer hasta tedavisinde hasta ölürse Şaman kullandığı elbiseyi bırakabilir. Bu durum, elbisenin kirlendiği ve artık işe yaramadığı anlamına gelir.

Sibirya şamanlarının elbiselerinde hayvan figürleri, demir halkaların bulunduğu bir kaftan, maske, demirden ve bakırdan yapılmış bir göğüslük ve külah, hilal ile dayanıklılığın sembolü zincir bulunur. Yakut şaman elbiselerinde on üç ile on yedi kilo arasında değişen ve canları olduğuna inanılan takılar bulunur. Buryat şaman kostümleri kürk, başlık ve ağaçtan yapılmış ucunda demirden bir at başın bulunduğu bir değnekten oluşur. Altay şaman elbiseleri ise diğer Şamanist boylarda görülen şaman elbiselerinden daha ayrıntılı olarak sembollerden oluşur.

Eliade’ye göre elbise şamana yeni ve büyülü bir beden kazandırır. Şaman elbisesi; şamanın güçlerini elde ettiği dönemde sahip olduğu ruh haline götürür. Şaman elbisesinde bulunan iskelet resmi ise ölüp dirilmeyi sembolize eder (Eliade, 1999: 175–188).

Şaman elbisesindeki simgeler şamanın kişiliğiyle birleşerek soyut dünyayı somut dünyaya taşımış olmaktadır. Şaman, özel giysi ve unsurları bu dünyaya uyum sağlanmış olur. ‘‘Şamanı bir kuş haline getirecek olan tüyler, kanatlar ve gaganın, bir memeli hayvana dönüştürecek kemikler ve boynuzların yani onu toplu olarak hayvan dünyasının hayatına katmak için gerekli her türlü aracın elbisenin üstüne takılması söz konusu olacaktır’’ (Roux, 2002:64). Bu bağlamda kullanılan unsur ve semboller iki dünya arasındaki geçişi ve iletişimi kolaylaştırır.

1.4. Türk Şaman Giysisinin Tasarımı

Kavimler arası savaşlar esnasında kültürel etkileşimler sonucunda farklılaşmış olan Sibirya Türk kavimlerine ait Şaman giysileri, Altay, Hakas, Tofalar, Yakut tarzlarını oluşturmuştur. Şamanizm’de gök, yeryüzü ve yeraltı olarak ayrılan bölümler arasındaki geçiş kozmik bir eksenle bağlanır (Roux, 2002:64).

Giysilerin tasarımlarının bütününe bazen gök hayvanı olan kuş, bazen ise yer hayvanı olan geyik, mus, ayı hâkimdir. Tek başlarına dinî bir kozmografi oluşturan Şaman giysilerinde, biçim ve tasarımın birbirinden farklı kavramlar oldukları görülmektedir (Kılıç, 2010:323). Giysilerde bazen gök hayvanı olan kuş, bazen ise yer hayvanı olan geyik, mus, ayı hâkimdir. Kuş, daha çok güney Altaylar, Hakaslar, Tuvalar ve Tofalarda, kara hayvanları, Yakutlar, Baykal ve Evenklerde kullanılmıştır. Giysiyi kışın bir gömlekle, yazın çıplak vücuda giyen Altaylılarda, kol ve göğüste çapraz dikişler bulunur (Mikluho Malaya, 1971:60).

Kaçın Şamanlarının giysilerinin bir türü de hırka şeklinde kısa üstlüklerdir. Giysi, koyun derisinden üzeri siyah kumaşla kaplı, etek ucu ve giysinin sağ tarafı renkli biye geçilidir. Yuvarlak bir yakalık dikip üzeri deniz kabukları ile süslenir. Alt kısmında büyük yuvarlak çingiraklar bulunur. Belin üstünde kumaştan veya deriden kemer vardır (Hoppal, 2010: 212-213).

Hakaslarda birden fazla giysi türü bulunmaktadır. Genişçe bu kısa ceketin eteklerine ve koltuk altlarına uzun deri şeritler dikilmiştir. Daha üst düzeydeki Şamanlar ceketinde deniz kabukları ve kırmızı kumaş kullanılır. Atkı, boyunda yaka gibi dikilip yakanın uçlarında bazen küçük, bazen büyük çanlar bulunur (Mikluho Malaya, 1971:61). Cübbenin yanında ise, “yutpa” adlı yeraltı canavarını temsil eden siyah kumaştan yapılmış olan şerit çatalkuyruklu, dört ayaklı, ağzı açık yılan benzer. Şaman’ı kötü ruhlara karşı korur (Biray, 2013:95-113).

Yakutlarda giysinin adı “Kumu”, şapkanın adı “Bergee Kokoldo”, göğüs zırhlarının adı ise “Dalıs”tır. Tam takıma sahip olunması için Şaman’ın yaşının ve derecesinin artması gerekir. Hayvanın kürklü derisinden yapılan giysinin kürklü kısmı içte, deri kısmı dışta bırakılır. Uzun deri şeritler (Saymırın Batırıs), püsküller vardır (Mikluho Malaya, 1971:41). Dolgan giysisi derisi saf ve sırt kısmının düz olmasına bakılmalıdır (Kılıç, 2010:11).Tuva giysileri, geyik ya da maral derisinden yapılır. Maral derisinden yapılan cübbenin dikişi “iskelet dikişi”dir. Giyside, içine demir tel geçirilmiş ve 6-8 cm uzunluktaki yılan şekline sokulmuş deri askılar bulunur. Dirsek tarafında ise küçük deri parçaları dikilerek “kiçik çılan” (küçük yılan) denen püskül ve şeritler oluşturulur (Mikluho Malaya, 1971:70-71).

Şaman giysisinin dikimini çoğunlukla dikimde en tecrübeli us kiji denen yaşlı kadın üstlenir. Örneğin; iinelik (iğnelik), kalta (kese), kajamay (saç örgüsü) kadınlar tarafından hazırlanır. Manyak tamamlandıktan sonra şaman, kurbansız bir ayin yapar. Bu ayinin amacı, manyakın kullanıma uygun olup olmadığının anlaşılmasıdır (Anohin, 2006:41-43).

Altay Şaman giysi, Sibirya geyiğinin postlarından yapılan Ton denilen arka eteği olmayan bir kabandan oluşur (Anohin, 2006:45). Kolların aşağı kısmına küçük bakır çanlar (küzünü) ya da çingirak bağlanır. Sağda dört, solda beş toplamda dokuz adet çingirak bulunup kötü ruhlardan şaman, çingirtti sesleriyle korunmuş olur. Ayrıca, beş renk kumaş, kurdele ve ipten yapılmış küçük koltuk manyakları dikilir. Her manyak üç tutam ip ve saçağa sahiptir (Anohin, 2006:48)

Anohin, Manyak için “...arkada yere kadar kumaş (kızıl pös), omuzların arkasında dokuz tane küçük kukla Ülgen’in dokuz kızının (kıstar, kıyandar) sembolü olarak dikilir. Kuklaların başlarına puhu kuşu (sarı ükü) tüyleri dikilir. Kuklaların altına iki sıra halinde üçer tane dokuzluk sedef, deniz kabuğu, yılan başı, geçirilir. Bunlar kız şapkalarının (kajamay) parçasıdır.” demektedir.

Şaman giysisinin dört buçuk santim genişliğinde kırmızı şeritten oluşan kürke kayış yardımıyla dikilen bir de kuşağı (kurdak) bulunur. Kuşağın üzerinde güneş ve ayı sembolize eden iki büyük metal toka, küçük metal tokalar ve sıra, grup ya da haç şeklinde yerleştirilmiş deniz kabukları bulunur. Kuşak altına ya da üstüne yatay olarak dokuz yay çingirak dikilir. Bazen de çingirakların altına üç tane düz metal düğme dikilir (Anohin, 2006:48). Kenarlık, püskül ve boncuklu küçük torbadan ibaret dokuz tane iğnelik kuşak boyunca dikilir. İğneliğin sayısı Ülgenin kızlarını sembolize eder. Şaman giysisinde tüm bunların dışında küçük deri torbalar, küçük boncuklarla da süsleme yapılabilmektedir.

Şaman giysisinin yan eklerinden olan Yutpa adını Altay masallarından almış “ canlı yutan” anlamına gelen siyah ya da kahverengi kumaştan yapılan büyük sicimdir. Yatpa, şamanı insan yiyen kötü ruhlara karşı korur. Yutpanın yerine yeşil kumaştan yapılmış sicime ise Abra adı verilir.

Bazı manyaklarda ise Yutpa ya da Abra yoktur; onların yerine kırmızı, beyaz ve sarı renkte özel üç sicim bulunur. Omuz arkasındaki sicimler baykuş tüylerine sahiptir. Bu nedenle de onlara iki omuzun kanatları denir (Anohin, 2006:50). Etek eki Şaman giysisinin kalça üzerine gelen kısımlarıdır. Kartal pençesi veya ayı pençesi takılabilmektedir. Şaman giysisinin sol tarafına koyu renkli kumaştan örülmüş üç veya dört arşın uzunluğunda iki kalın sicim asılır. Bunlardan birincisine yılan, diğerine ise zehirsiz yılan adı verilir. Şaman bu yılanları hastalardan kötü ruhları kovmak için aracı olarak kullanır (Anohin, 2006:51).

Şaman giysisinde iki omuzuna dikey olarak bağlanmış puhu kuşu, baykuş ve kartal tüylerinden oluşan iki demet vardır. Bu demetlere ülbek adı verilir. Onlar iki kartalı ya da şahini sembolize eder. Kartal ve şahin göze görünmeden şamanı ve kurbanlarını ruhlara götürürerek aracılık ederler (Anohin 2006:52).

Şaman başlığı, şaman giysisinin önemli tamamlayıcı unsurudur. Şamanlar esrik haldeyken ruhlarını korumaya gayret ederler. Başlıktan dışarıya çıkan boynuzlar kozmik güçlerle ilişkiyi sembolize etmektedir. Başlıkta geyik boynuzu ya da tüyler bulunduğu görülmektedir. Anohin , “Altay Şamanlığına Ait Materyaller” adlı eserinde Şaman başlıkları için, Kobdin şamanları ‘abgulda’, Hâlhâl şamanları ‘orgobçi’, Tuva şamanları ‘hamnar bört’ , Altay şamanları “pörük” isimlerini kullandıklarından bahsetmektedir. Altay Şaman şapkasına kuş pörük veya yılan başlı kuş şapka adı verilir. Bu şapka sadece ayın esnasında manyak ile birlikte kullanılır (Anohin 2006:54). Şaman kıyafetleri içinde özellikle Altay Türk boylarındaki (Teleüt, Hakas, Karagas) kuş sembolizmi özel bir öneme sahiptir. Şamanın ya da Şaman kadının ana yardımcıları sadece kartal ya da kuğu olmasa da gösterişli baş süslemelerinde genellikle kuş tüyü kullanılır (Hoppal, 2010:215-216).

2. Şaman Giysi Unsurları Üzerlerinde Kullanılan Semboller

Şaman, yaşadığı toplum adına görevlerini yerine getirirken toplumdaki isminden sıyrılarak evrensel bir kimliğe bürünür ve toplumun bir sembolü olur. “Sembol, en genel tanımıyla kendisi olmayandır. Yani bir şeyin kendi anlamı dışında yeni ve farklı anlamlarla zenginleşerek daha üst bir kurmaca anlatımının aracı durumuna gelir” (Korkmaz, 2002:263). Bu bağlamda Şamanın bir sembol olarak kendi dışında yeni ve farklı bir anlama bürünmesi kullandığı araç ve gereçler ile sağlanır. Şaman, elbisesi, başlığı, başkalaşma aracı olarak maskesi, davulu, tokmağı ayna gibi diğer nesnelere ve üzerindeki sembollerle adeta kişiliği tamamlanır. “Sembol, en genel tanımıyla kendisi olmayandır. Yani bir şeyin kendi anlamı dışında yeni ve farklı anlamlarla zenginleşerek daha üst bir kurmaca anlatımının aracı durumuna gelir” (Bayat, 2006:304). Şamanın bir sembol olarak kendi dışında yeni ve farklı bir anlama bürünmesinde ise şamanın kullandığı araç ve gereçler şamana bu yeni kimliğinde yardımcı olmaktadır.

Şaman giysisinin dışında kullanılan farklı unsurlardan biri olan davul, Türklerde çok eskiden beri kullanılmakta ve Şamanın ruhani yolculuğunun en önemli parçasıdır. Radloff'a göre ayinlerde şaman elbisesi giymek fazla bir önem arz etmez; lakin şaman davulu önemlidir ve davul olmadan ayin bir kuvvet taşımaz. 'Tüngür' ya da 'tür' olarak da adlandırılan şaman davulu ve iç kısmında davulun sahibi anlamına gelen 'tüngür asi' denilen tahta kenarın uzunluk mihveri boyunca takılmış değnek şeklinde bir sap bulunur. Bu sap genellikle kollarını açmış, ayakta duran bir insan şeklini tasvir eder. Tüngür asi'nin kolları, başın biraz altından geçen ve sapa dikey bir biçimde gerilen bir telle bağlanır. Telin üzerine ayin sırasında çok ses çıkması için demir parçaları ve levhacıklar takılır. Bu parçaların dışında kırmızı ve mavi renkte şeritler ile atalar tarafından kutsanmış birçok bez ya da şerit davulun iç tarafına ilâştirilmiştir. Davulun dışında semboller vardır. Örneğin, deri üzerine kaba kırmızı renkle resimler çizilir. Ortada Ay ve Güneş, onların üstüne de yıldızlar resmedilir. Bunların altına yerin resmi çizilir. İki tarafta ağaçlar, şaman, insan ya da insanlar, at üzerinde giden bir iki kişi, at ve kurban atı sembolleri, yanlarda kuşlardan kaz ya da kartal ve Tanrı tarafından kutsanmış kayın ağacını sembolize edilir. Tokmağı ise üstü keçe ile samur, kakım ya da tavşan derisiyle örtülür. Bunun amacı davuldan boğuk ses çıkmasını sağlamaktır (Radloff, 2008:36-38).

2.1. Altay Şamanlarında Kullanılan İnsan, Bitki, Hayvan ve Doğa Sembolleri

Davul şaman için ayin sırasında vazgeçilmez bir nesnedir. Çünkü şaman ayin sırasında davul sayesinde dünyanın merkezine ulaşır, ruhları çağırır ve öteki dünya ile iletişim kurar. Şamanın giysi olmadan da ayinlere katılabildiği halde bunu davul olmadan gerçekleştirememesi davulu şamanın kullandığı unsurlar arasında özel bir yere koymaktadır. Davulun dış tarafında bulunan resimler ise kasnak ve iç tarafta bulunanlara göre daha ayrıntılıdır. Bu resimler yeryüzüne ait nesnelere ait olanlar ve gökyüzüne ait nesnelere ait olanlar diye iki kategoride incelenebilir. Davulun dış tarafında bulunan resimlerden en önemlisi bir insan figürüdür. Eezi, yani davulun sahibi denilen bu resim, geçmiş bir şamanın resmidir.

Güneş ve Ay resimleri davulun üst kısmına içinde çapraz, uzun çizgiler ve kenarlarında nuru temsilen kısa çizgiler bulunan yuvarlak resimler olarak çizilir. Bütün davullarda Eezi'nin sağ tarafında Ay, sol tarafında ise Güneş vardır. Bu durum ay ile Güneşin yaz mevsimindeki hareketleriyle de paralellik gösterir ki yılın bu mevsiminde şamanların gökyüzüne çıkabileceklerine inanılır. Güneş, Ay ve gök pırıltılarının olduğu bölgeye ise sayıları on ile seksen arasında değişen yıldız tasvirleri resmedilir. Her zaman üç tane çizilen pura, üç uzun boynuzlu koç şeklinde çizilir. (Anohin, 2006:62-70).

Mircea Eliade'a göre simyacı ateşin efendisidir. Ateşi kullanarak bir maddeyi diğerine dönüştürür. Dolayısıyla da ateş, dünyayı değiştirebilecek büyüsel, dinsel bir unsurun sembolüdür ve o unsur bu dünyaya ait değildir. Bu nedenle en arkaik kültürler kutsallığın üstadını (şaman, büyücü-şifacı, büyücü) "ateşin efendisi" olarak hayal ederler. Ayrıca tıpkı şamanlar gibi demirciler de ateşin efendileri olarak bilinirler. Bir Yakut atasözü "demircilerle şamanlar aynı yuvadandır" demektir. Bir diğer mesele göre ise "ilk demirci, ilk şaman ve ilk çömlekçi öz kardeşiler (Eliade, 2003:35).Demir ekler Şaman giysilerinde sıkça rastlanan objelerdir. Demir, saygı ve korku nesnesidir. Demircinin esrarengiz gücü bakımından Şaman'a denk olduğu kabul edilir. Yakutlarda "demirci ve Şaman aynı yuvadandır." Bu nedenle demirden takılar ruhlarla iletişimi sağlamakta ve kötü ruhları korkutmakta önemli bir araç olarak ilgi görmüştür (Tokarev, 2006:202).

Ayna, Şaman aksesuarları içinde ruhların doğrudan doğruya Şamana sunduğu kehanet aracı olarak betimlenir. Ayna, öteki dünyayı görmek ve ruhların yerini tespit etmek için kullanılır. Hatta V. Dioszegi, aynayı tanımlayan Mancu-Tunguzca panaptu kelimesinin "ruh, insan ruhu" ya da daha açığı "ruh-gölge" anlamına gelen pana kelimesinden türediğini göstermiştir (Tuna, 2000:70).

Hayvan üslubunun doğduğu çevre, Avrupa-Sibirya kuşağı boyunca ilerleyerek Çin'e kadar uzanır. Üslubun, İç Asya'da daha uzun süre devam ederek tarihi çağlara kadar canlılığını korumasının nedeni, kıtasal kış mevsiminin ancak bu bölgede ağırlığını hissettirmesi ayrıca ekolojik şartlar ve toplumsal kültürün Ortaçağ sonlarına kadar bu çevrede devam etmiş olmasıdır (Mülayim, 1999:126-269).

Şaman giysisi tasarlanırken Şamanın ayin esnasında dönüştüğü hayvanın şekli dikkate alınarak hazırlanır. B. Ögel'in aktardığı gibi, Orta Asya ve Sibirya'da Şaman giysileri, "hayvan ata" dikkate alınarak 'kuş, geyik ve ayı' tipinde yapılmaktadır (Ögel, 1998:37). At eski Türk Dünyası'nda özellikle insanın ayrılmaz dostu ve savaştaki faydaları ile de kuvvet ve kudret sembolü olmuştur (Roux, 2006:35). At sürüleri ise zenginliğin ifadesi olarak görülmüştür (Çoruhlu, 1999:141). At ile gök arasında bir bağlantı olduğu kesin olmakla birlikte bu inancın Türklerde var olması muhtemeldir (Roux, 2006:35). Öyle ki Türk mitolojisinde atın, Tanrı'yı gördüğünden bahsedilmiştir. Yakutların bir efsanesinde anlatılana göre at tanrı tarafından kahramanlara hizmet için gönderilmiştir (Bakırcı, 2014:41). Yine bir yakut efsanesinde, şeytan davulunu ters çevirerek üzerine oturmuş, değneğiyle üç delik açmıştır ve davul üç bacaklı bir kısrağa dönüşerek sahibini doğuya götürmüştür. Ayrıca Buryat efsanelerinde ölen şamanları yeni yurtlara taşıyan atlardan söz edilmiştir (Eliade, 1999:511). Şamanlarda ölüm hayvanı ve ruh taşıyıcı olmuştur (Eliade, 1999:508). Şamana göğe çıkma olanağı sağladığı için çoğu kere kanatlı olarak düşünülmüştür (Çoruhlu, 1999:141). Şaman davulunun üzerinde tasvir edilen at resmi uzun mesafeyi almaya yardımcı olmayı temsil eder. Tarihte pek çok kez kullanılan kartal sembolü Şamanlar tarafından da kullanılan koruyucu bir gücü ve asaleti simgelemektedir.

Şaman başlığında tilkinin postu da yer almıştır. Bu durum Şamanist törenlerde tilkinin de yer aldığı göstermektedir (Çoruhlu, 1999:157).

Kutsal ağaç üzerinde de şamanın doğmamış ruhunun simgesidir ve aynı zamanda şamanın kendisidir. Çünkü şaman gökle yerin birleştiği ağaç aracılığıyla göğe yükselir. Ayrıca Öney'e göre kartal aydınlık ve Güneş simgesidir (Öney,1972:165-171). Kartal gibi başka yırtıcı kuşlar hükümdar ya da beylerin timsali, koruyucu ruhun, adaletin simgesi, ayrıca güneşi, gücü ve kudreti ifade ettiği için tarihte kullanılmaya devam etmiştir (Çoruhlu, 2000:133-134).

Ayı sembolü, Türk mitolojisinde önemli bir yeri olmasına rağmen bir kartal, at ya da kurt kadar önemli olmamıştır (Çoruhlu, 1999:140).Ayı tipi elbiseler şamanlar tarafından kullanılmış, onun farklı kısımlarından alınan kemiklerde şaman elbiselerine dikilmek suretiyle şamanın göğe seyahatinde yardımcı ruh olarak işlev gördüğüne inanılmıştır. Çinliler için güç ve cesaretin sembolü olmuştur (Çatalbaş, 2011:51).

Geyik, Türklerde kurttan sonraki en önemli hayvandır. Türk mitolojisinin, en eski simgelerinden birisidir. Diğer hayvanlarla ortak özellikler gösterir. Şaman törenlerinde suretine girilen hayvan-ata ya da ruhlardan birisi olmuştur. Bu nedenle şaman elbisesi ya da davulu üzerinde temsili olarak ya da ona ait bir parçayla görülebilir (Çoruhlu, 1999:142). Türklerde dona girmek deyimi kullanılmıştır. Geyik donuna girmek yani geyik olmak anlamına gelen bu tabir menkıbe, masal ve efsanelerinde karşımıza çıkmaktadır.

Buryatların bir anlatısına göre: "Başlangıçta sadece batıda tanrılar ve doğuda kötü ruhlar varmış. Tanrılar insanı yaratmışlar ve insan, kötü ruhlar yeryüzüne hastalık ve ölüm saçıncaya dek mutlu yaşamış. Tanrılar hastalık ve ölümle savaşmak üzere insanlara bir şaman armağan etmeye karar vermişler ve kartalı göndermişler. Ama insanlar onun dilini anlamamışlar, zaten alt tarafı bir kuş diye güvenememişler. Kartal geri dönüp tanrılardan kendisine konuşma yetisi vermelerini ya da insanlara bir Buryat şaman göndermelerini istemiş. Tanrılarsa kartalı, yeryüzünde rastlayacağı ilk kişiye şamanlık yetisi vermesini buyurarak, tekrar dünyaya göndermişler. Kartal yere inince bir ağaç

dibinde uyuyan bir kadın görüp onunla çiftleşmiş. Bir süre sonra kadın bir oğlan doğurmuş ve bu çocuk ilk şaman olmuş” (Eliade,1992:95). Özellikle Göktürk ve Uygur devirlerinde kartal ve diğer yırtıcı kuşlar hükümdar ya da beylerin, koruyucu ruhun ve adaletin simgesi olmuş güneşi, güç ve kudreti ifade etmiştir (Çoruhlu, 1999:134).

Yılan, Türk Şamanizm’inde yeraltı Tanrısı Erlik ile ilişkili bir simgedir. Bazı Şamanlar yılan biçimine girerler. Tören esnasında onun hareketlerini taklit ederler. Bu nedenle Şaman elbiselerinde yılanı işaret eden nesnelere yer alır. Altay Şaman elbiselerinde bazen yılanın başı ve çatalı kuyruğu belirgin bir şekilde gösterilmiştir. Ayrıca Şaman davulunun derisi içinde diğer tasvirlerle birlikte yeraltı denizinde yaşadığı varsayılan bir yılan resmi bulunmaktadır.

Davulun yüzündeki en önemli figür insandır. Şamanı yönlendiren ruhu temsil eder. Büyük insan figürü ise hatırasına yapılan şamanı tasvir eder.

Ayinlerdeki en çok bilinen temel unsur; dünyamız, üst dünya ve zaman zaman alt dünyayla arasında iletişim kanallarını simgeleyen temel ağaçtır. Ruhlar, şamanla buluşmak için direği kullanarak aşağı inmezse; şaman, düzenli ve yıllık yapılan törenlerde kendisi ruhlarla buluşmak için evren ağacına tırmanır. Buryat inancında, alt dünya, üst dünya ve insanların gerçek dünyası arasında bağlantıyı sağlayan bir akıntı vardır ki buna “her şeyi kuşatan efsanevi ırmak” adını verirler. Üst ya da alt dünyada dolaşırken, şaman bu nehirde gidip gelir. “Dünya nehri” ve “evren ağacı” aynı kozmik düşüncenin değişik biçimleridir. Bu düşünceye göre, alt ve üst dünyanın her ikisi de birbiriyle iletişim hâlinindedir. (Hultkrantz, 1978:4).

Etnik-kültürel gelenekte önemli bir yeri olan ağaç miti, Türk düşüncesinde yaratılış nedeninin önemli motiflerinden biri olarak değerlendirilmektedir. Bu düşünceye göre, ilk insan dokuz budağı olan bir ağacın altında yaratılmıştır. Türk mitolojisinde, evliya ağaç, Tanrıya kavuşmanın bir yolu olarak düşünülmektedir (Kalafat, 1999 :85). Kayın ağacı, Şamanlıkta çok önemli bir varlık olan “hayat ağacı” (evren ağacı, dünya ağacı) olarak karşımıza çıkar. Hayat ağacı, ulu, yeryüzünden gökyüzüne uzanıp göğün direği olarak kabul edilir. Şamanlar için paleolitik dönemin de özelliğinden kaynaklanan, insan ile doğa iletişimi her zaman büyük önem taşımıştır. Şaman olabilmede “ölüp dirilme” ritüelinde, Şamanlar bu ağaca çıkarlar ya da bu ağacın kovuğunda ölüp yeniden doğarlar. Toprağın altına inen kökleriyle yeraltını, dalları ve gövdesiyle gökyüzünü, ışığa yükselen üst dallarıyla cenneti birleştirir (İnan, 1998:65). Hayat ağacının motiflerinde en çok kullanılan servidir. Sürekli yeşil kalması, uzun ömürlü ve dayanıklı olması, güzel biçim ve boyluluk gibi özelliklerle, serviyi iyilik ve güzellik simgesi haline getirmiştir (Yörükkan, 2002:64-66). Dolayısıyla Hayat ağacı; yaşam, güzellik, ebedilik ve evrenin ölümsüzlüğünü sembolize etmektedir.

Şamanistler doğadaki tüm varlıkların ve hatta cansız nesnelere ruh sahibi olduğuna ve bu ruhların hakları korunmadığı takdirde, insanların kötü sonuçlarla karşılaşacağına inanırlardı. Bunun için dağlarda, nehirlerde, demirci aletlerinde yaşayan bu ruhlara kurbanlar sunulurdu. (Diyarbakirli, 1972:83).

Su, hayatın başlangıcı ve sonunu kendisinde gizler. Hayat ve ölümün birleştiği yerdir. Ateşin de söndürücüsü; yani ölümü, büyümesi suya bağlı olan tahtadan gelmektedir (Roux, 2002:143-144). Su, insan zihninin, evren ve en önemlisi Tanrı ile suyu bağdaştırması sonucu Şamanizm’de bir anlama bürünmüş ve Şamanizm’in bir toplum dini olması nedeniyle toplumun inanç yaşantısına girmiştir.

Ateş, Türk Şamanlığı için Tanrı’nın sonsuz ışığının bir parçası; Tanrı’nın arındırıcı oluşunun bir sembolüdür. İlahi gücün sembolünü taşıdığı için kutsaldır. Şamanizm’de Güneş, Ay, Yıldız, Yıldırım, Fırtına vb. ile ilgili inançlar hep Gök Tanrı kültüyle bağlantılıdır. Şaman inancına göre kötü

ruhlar Güneş ve Ay ile sürekli mücadele halindedirler. Güneş ya da Ay tutulduğu zaman, Şamanlar onları kötü ruhların esaretinden kurtarmak için gürültü çıkararak kötü ruhları korkutmaya çalışırlar.

3. Değerlendirme Ve Sonuç

Bu araştırmada, Şaman giysi unsurları üzerlerinde kullanılan sembollerini örnekler üzerinden analiz etmek amacıyla, bir katalog çalışması yapılmıştır. Kataloğun içinde; 9 Şaman (Kam) Giysisi, 11 Şaman (Kam) Başlığı, 33 Şaman'ın (Kam) kullandığı unsur, olmak üzere toplamda 53 görsel incelenerek çizelgeler hazırlanmıştır.

Çizelgede, Kullanım Yeri, Kullanılan Materyal, Renk, Sembol olmak üzere veriler, 4 ana başlık altında incelenmiştir.

Araştırmada, Şaman (Kam) Giysilerinin değerlendirilmesi, “Bedene Giyilen”, “Başa Giyilen” ve “Ayağa Giyilen” şeklinde sınıflandırılırken, Şaman'ın (Kam) kullandığı unsurlar ise, bir bütün olarak ele alınmıştır.

Şu ana kadar Şaman giysileri üzerine yapılan bilimsel araştırmalar, yazılı ve görsel kaynaklarda incelenmiştir. Bu araştırmada, Şaman Giysi Unsurları (Aksesuar ve ekler), karşılaştırmalı olarak, renk, sembol, malzeme, kullanım yeri gibi özellikleri incelenerek, bir katalog hazırlanmıştır. Kataloğun hazırlanmasındaki amaç, Şaman giysi unsurlarıyla ilgili kaynaklarda yer alan bilgileri, görselleriyle buluşturmak ve farklılık ve benzerlikleri karşılaştırmalı olarak ortaya koymaktır.

Çizelge 1: Şaman giysi ve unsurları

ŞAMAN GİYSİ VE UNSURLARI	KULLANIM YERİ	KULLANILAN MATERYAL	KULLANILAN RENK	KULLANILAN SEMBOL
 <p>Hakas Şaman Giysisi https://tr.pinterest.com/pin/476677941790888125/ (12.09.2016)</p>	BEDENE GİYİLEN	Hakas Şaman giysisinde renkli kumaş parçaları beden kısmında göğüsten bileğe kadar uzanmaktadır. Kol ağzında ve göğüste tek sıra yakada üçlü gruplar halinde deniz kabukları kullanılmıştır. Ayrıca bazı sarkıtlarda da deniz kabuğu mevcuttur. Göğüste çok sayıda metal parçalar asılmıştır.	Beyaz, kırmızı, mavi ve siyah renklerle ağırlıklı olarak kullanılmıştır.	Deniz kabukları, metal ve kumaş sarkıtların sembolik olarak kullanıldığı sade sayılabilecek bir Şaman giysisidir. Unsurlardan ziyade renklerin hakim olduğu bir tasarımdır.

	<p>BEDENE GİYİLEN</p>	<p>Deri giysi üzerinde büyük bir yaka üzerinde işlemeler, metal aparatlar, göğüs kısmında farklı büyüklüklerde yuvarlak metal parçalar, kemer kısmında renkli işlemeler ve omuz ve etek kısımlarında çok sayıda renkli ip ve kumaş parçalar, püsküller, farklı büyüklükte gövde üzerinde çingiraklar kullanılmıştır.</p>	<p>Yaka ağzı kırmızı, altın sarısı geniş kenarlıkların içinde düz siyah zemin üzerinde gümüş işlemeler kullanılmıştır. Bel kısmında ve etek kısmında yer yer dikdörtgen farklı sarı, pembe, mavi, yeşil, beyaz renklerde işlemeler mevcuttur. Yanlarda beyaz, kırmızı, pembe vb. renklerde kumaş ipler vardır.</p>	<p>Yakada ve etekteki işlemelerde artı sembolü bolca kullanılmış ve her alan kendi içinde çerçeve içine alınmıştır. Kollarda yer yer şeritler bulunmaktadır. Kemer kısmında geometrik semboller kullanılmıştır.</p>
	<p>BEDENE GİYİLEN</p>	<p>Deri üzerinde yer yer kürkü kullanılmış ve çok sayıda koltuk altı ve etek kısmında deri, ip ve kumaş parçalarından oluşan püsküller ile boncuklar, etek ve kol uçlarında deri metal uzun sarkıtlar bulunmaktadır.</p>	<p>Deri ve kahverengi postun tonlarında kumaş, ip ve krem kahve açık sarı boncuklar kullanılmıştır.</p>	<p>Giysi üzerinde çizgisel sembol kullanılmamış olup boncuk, tüy, püskül içermektedir.</p>

Turkish Studies

 <p>Sibirya Şaman Giysisi https://tr.pinterest.com/pin/348466089891272186/ (12.09.2016)</p>	<p>BEDENE GİYİLEN</p>	<p>Giysi deriden (maral yada koyun) yüksek yuvarlak yakalı uzun kollu ve bilek hizasına kadar uzunlukta tasarlanmıştır. Yaka ve kol ağzında ince kürk şeritler bulunmaktadır. Sırtın ortasında üçlü metal sarkıt ve altında etek boyunca kalın uzun ucu püsküllü dokuma şerit kullanılmıştır. Sırtta çok sayıda kumaş ve ip uzun sarkıtlar omuz hizasında daha kısa grup grup kısa sarkıtlar kollara kadar devam etmektedir.</p>	<p>Vizon rengi, kahve ve krem tonları, kırmızı sarı ve beyaz renkler kullanılmıştır.</p>	<p>Sırt ortasında şaman ve Eezi sembolleri, hayat ağacı ve göz sembolleri kullanılmıştır. şaman elbiselerinde, arka, göğüs ve kollarından olmak üzere hayvan şekilleriyle süslü birçok demir parçaları bulunur, bunlar vücudun her hareketinde birbirine çarparak kuvvetli sesler çıkarırlar. Bu sesler ruhlar için gereklidir.</p>
--	------------------------------	--	--	---

 <p>Buryat Şamanı https://tr.pinterest.com/pin/445786063090029233/(12.09.2016)</p>	<p>BEDENE GİYİLEN</p>	<p>Uzun kollu, ayak bileğine kadar kumaştan sade olarak tasarlanmış, başlıkta püsküller, renkli örgü ve yuvarlak altın rengi metal kullanılmıştır. Kol ağzı manşetleri siyah üzerine krem ve pembe biyeler şeklinde yapılmıştır. Renkli ip ve püskülleri iki elinde tuttuğu kısa asalar üzerinde kullanılmıştır.</p>	<p>Mavi ağırlıklı olarak sarı, pembe, yeşil ve pembe renkler kullanılmıştır.</p>	<p>Semboller kullanılmamıştır.</p>
 <p>Altay Şaman Başlığı A.V. Anohin, Altay Şamanlığına Ait Materyaller, s. 54.</p>	<p>BAŞA GİYİLEN</p>	<p>Fes şeklinde tasarlanmış olan başlık üzerinde artı yani dört yön şeklinde deniz kabuğu kullanılmıştır. Başlığın alt kısmında bir sıra 9 adet ve ikinci sırada 16 adet deniz kabukları bulunmaktadır. Başlığın üst ve alt kenarlarında kürk kullanılmıştır.</p>	<p>Renkleri tespit edilmemiş-tir.</p>	<p>Deniz kabukları sayı olarak 9 ülgenin kızlarını sembolize etmektedir. Üstteki üçlü dizilimde dört yön ile gök yer ve yeraltı dünyasını sembolize etmektedir.</p>

 <p>Altay Şaman Başlığı A.V. Anohin, Altay Şamanlığına Ait Materyaller, sf. 54.</p>	BAŞA GİYİLEN	Hotoza benzer tarzda tasarlanmış başlıkta metal ve iplerle süslemeler iki hatta yapılmış ve her hat kürkle ayrılmıştır. Başlığın altında uzunluğu değişken püsküller bulunmaktadır.	Renkler tespit edilmemiştir. Şamanın cübbesiyle beraber külahı (börk) da hazırlanır. Külahın esas kısmı üç karış uzunluğunda kırmızı kumaştan olur, etrafına da üç tane düğme konulur. Astarı kaba ve âdi kumaştır. Külah da cübbe kadar önemlidir.	Süslemelerde zikzak ve sıralamalar yapılmıştır.
 <p>Buryat Şaman Başlığı https://tr.pinterest.com/pin/432345632955445609/ (12.09.2016)</p>	BAŞA GİYİLEN	Tamamen metal unsurlar kullanılarak yapılmış olan Orgay denilen miğfer biçimli başlıkta, süslemeleri sarkıtlarında deniz kabukları kullanılarak yapılmıştır. Metal unsurlar halka, zil, zincir ve amorf düzende yerleştirilmiştir.	Metalin kendi rengi ve deniz kabukların beyaz renginden oluşmuştur	Metalin gücü ve deniz kabuklarının Ülgenin kızları kadar olan sayısı sembolik olarak kullanılmaktadır.

 <p>Tuva Şamanı https://tr.pinterest.com/pin/342484746646322868/(12.09.2016)</p>	<p>BAŞA GİYİLEN</p>	<p>Başlık sert bir zemin üzerinde kalın deri yada ağaç kabuğu olarak tasarlanmış iskeletin üzerinde boncuk ve metal süslemeler yapılmıştır. Başlığın tepesinde çok sayıda puhu yada kartal tüyü dikilmiştir. Başlığın yüze doğru boncuk sıraları önde kısa yanlara doğru uzayarak sarkıtılmıştır.</p>	<p>Siyah, kırmızı, beyaz, mavi, yeşil renkleri ağırlıklı olarak kullanılmıştır.</p>	<p>Tüyler ruhani güçleri ve göğe doğru yükselişi sembolize eder. Yüze doğru olan sarkıtlar ayın esnasında konsantrasyona yardımcı olur. Metal aparatlar kötü ruhlara karşı koruyucu olarak kullanılmaktadır.</p>
 <p>Altay Şamanı https://tr.pinterest.com/pin/512706738812349947/ (21.08.2016)</p>	<p>BAŞA GİYİLEN</p>	<p>Kumaş urganlardan oluşan başlığın tepesinde geyik boynuzları tasvir edilmektedir. Başlığın tasarımında farklı kalınlıkta sarkıtların yanı sıra aralarda metal uzun unsurlar ve örgüler kullanılmıştır. Metal unsurlarda çingirakların yanı sıra halkalara üçlü guruplar halinde uzun yaklaşık aynı boylarda metal çubuklar kullanılmıştır.</p>	<p>Sarı, kırmızı, bordo, yeşil, mavi renkleri kullanılmıştır.</p>	<p>Çingirak gibi diğer metaller birbirine çarparak çıkarttığı seslerle kötü ruhları korkutup kaçırdığına inanılmaktadır. Geyik boynuzu ruhani güçleri sembolize eder.</p>

Turkish Studies

	BAŞA GİYİLEN	Başlıkta metal bir kartal, boğa boynuzları ve iki göz resmi ve ak tüylü samur ya da başka bir kemirgen hayvanın kürküyle de alın kısmı kaplıdır. Başlığın dört tarafa olan bağlantılarında önde bir kartal metal unsuru ve tepeliği bulunmaktadır. Başlığın alın hizasında geometrik metal küpelerin olduğu ve iki yandan kumaşın kulak hizasından aşağı sarkıtıldığı görülmektedir.	Mavi, bordo, siyah ve beyaz renklerden yapılmıştır.	Kartal, Altayların en eski Türk topluluklarında güneş ve gök tanrının sembolüdür. Başlıkta güç unsuru olarak boğa boynuzu ve Erliğe ulaşmak için kuş sembolleri, algının arttırılması için de gözler sembolik anlam içermektedir.
<p>Altay Şaman Başlığı</p> <p>http://www.atlasdergisi.com/kesfet/kultur/sayanlar-altaylar-ve-mogollar.html (21.08.2016)</p>				
	BAŞA GİYİLEN	Kartal tüyleri başlığın tepesinde ve başlık üzerinde göz, metal ve boncuklar kullanılarak yapılan tasarımda kulağın hizasında göğse kadar inen boncuk sarkıtlar kullanılmıştır.	Bordo, mavi, beyaz, yeşil, renkler ağırlıkta olarak tasarlanmıştır.	Kartal tüyleri göğe yükselişte ruhani güce eşlik eder. Kartalın Şamanların atası ve koruyucusu olduğuna inanılır. Bu nedenle başlıkta ve kollarda kartal tüyleri kullanılır. Algıyı güçlendirmek için kullanılan gözler ve başlığın yanındaki sarkıtlar transı desteklemek için kullanılmaktadır.
<p>Tuva Şamanı</p> <p>https://tr.pinterest.com/pin/342484746645946556/ (21.08.2016)</p>				

 <p>Hakasya Şamanı https://tr.pinterest.com/pin/572168327634703123/(21.08.2016)</p>	<p>BAŞA GİYİLEN</p>	<p>Başlıkta geyik boynuzu ve kürk kumaş bir zemin üzerine tepe kısmına yerleştirilmiştir. Başlığın arka kısmında gruplar halinde başlığa kırmızı kumaşlarla birleştirilmiş at kuyruğu bulunmaktadır.</p>	<p>Doğal malzemelerin yansıma zikzak yeşil tondaki işlemler su yolunu anımsatır. Kırmızı rengin kullanımı gücü temsil etmektedir.</p>	<p>Şaman, doğanın gücünü ve kutsallığını geyik boynuzu, kürk ve at kuyruğunu başlığında kullanmaktadır.</p>
 <p>Sibirya Şamanı https://tr.pinterest.com/pin/342484746648978527/(21.08.2016)</p>	<p>AYAĞA GİYİLEN</p>	<p>Deri ve dokumadan oluşan tasarımda motifler ön plandadır.</p>	<p>Deri üzerinde motiflerde mavi yeşil kırmızı lacivert renkleri kullanılmıştır.</p>	<p>Geometrik semboller kullanılmıştır.</p>
 <p>Buryat Şaman Unsuru https://tr.pinterest.com/pin/360639882641855962/(07.12.2016)</p>	<p>ZİL VE METAL</p>	<p>Giysi üzerinde çok sayıda hayvan, geometrik ve zil unsurların yanı sıra sembolik biçimlerde metal parçalar kullanılmıştır.</p>	<p>Sarı ve beyaz metaller kullanılmaktadır</p>	<p>Ayinlerde kötü ruhları uzaklaştırmak için metallerin çıkardığı seslerden yaralanmanın yanı sıra biçimsel olarak hayvan, dört yönün geometrik materyaller içerisinde kullanıldığı görülmektedir.</p>

Turkish Studies

 <p>Altay Şaman Giysisi https://tr.pinterest.com/pin/288793394831338668/ (07.12.2016)</p>	ZİL VE METAL	Giysi üzerinde ve başlıkta metal unsurların kullanıldığı görülmektedir. Metaller başlık çevresinde ve göğüs üzerinde farklı büyüklüklerde yuvarlak biçimlerde, zil ve küpe formlarında kullanılmaktadır. Çuoraan, Kam kaftanının kenarlarından saçak halinde (ökçelere kadar) sarkan uzun kayışların uçlarına asılı, küçük bakır, içleri boş kürecikler.	Sarı metal rengi kullanılmıştır.	Güneş ve ay sembolleri Şamanın ruhsal yolculuğunda yolunu bulmasına yardım eder. Bazen de metal levhalar üzerinde şaman resmi bulunur. Emeget denilen bu sembol önceden yaşamış bir kamın ruhudur. Bu koruyucu ruh her zaman sevdiği insanların yakınlarında dolaşır ve her zaman onun yardımına koşar. Kam yalnız kendi “emeget”in vasıtasıyla görür ve duyar.
 <p>Sibirya Şaman Unsuru https://tr.pinterest.com/pin/532128512195050464/ (07.12.2016)</p>	ZİL VE METAL	Giyside sırta yedi adet büyük yuvarlak formda metal kullanılmaktadır. Kam elbisesi arkasının ortasında asılı durur. Bu levha güneşi temsil eder. Bu levhanın bir büyüğüne “oybon küjese” denir.	Sarı metal rengi kullanılmıştır.	Güneş ve ay sembolleri Şamanların doğayla bunlar başka dünyaya giderken kamın yolunu aydınlatır. Bir kam daha ağır, metalden yapılmış donanımları elbisesine asarsa o zaman alt dünyaya dalabilir. Bu nedenle semboller de büyük formlarda yapılmaktadır.

 <p>Avrasya Şaman Unsuru https://tr.pinterest.com/pin/30962316162726907(07.12.2016)</p>	<p>ZİL VE METAL</p>	<p>Giyside bele takılı kuşak üzerinde metal askılarla asılı, insan ve av materyalleri metal formlarda kullanılmaktadır. Xatıs, Kamın ruhunun ağaçtan yapılmış tasviridir.</p>	<p>Sarı metal rengi kullanılmıştır.</p>	<p>Tanrı tarafından çekildiğine inanılan yay ve oklar Şamanın doğayla ilişkisini ve ayinlerinde yardımcı unsur olarak kullandığı sembollerde yerde bulunduğu görülmektedir.</p>
 <p>Tuva Şaman Maskesi https://tr.pinterest.com/pin/342484746647117326/(18.11.2016)</p>	<p>MASKE</p>	<p>Tilki yada kurt sembolünün deri ve kürkten tasarlandığı maskede üzerinde boncuk, deniz kabuğu ve kemiklerden oluşmaktadır. Kemiklerin kaburga kemiği olduğu düşünülmekte başlıkla maske bir bütün olarak yapılmış olupyanlardan göğse doğru ve göz hizasında başın yan tarafından burna doğru sarkıtılmıştır.</p>	<p>Tilki kürkü ile yakın kahve tonları ve krem rengi kullanılmıştır.</p>	<p>Tilki ya da kurta ait olduğu düşünülen kürk ve kemik parçaları hayvanın ruhani gücünden yararlanarak ve onun koruyuculuğunda trans amaçlı kullanılan sembollerdir. Kurt eski Türk dininde ve inanışında ve aynı zamanda günümüz Anadolu'sunda güç, kuvvet, liderlik, iyilik ve bereket sembolüdür.</p>

 <p>Avrasya Şaman Davulu http://tengriciturkiye.blogspot.com.tr/2016/08/saman-davulu.html (07.12.2016)</p>	<p>DAVUL</p>	<p>Davul yeni yapıldığında ayin yapılmadan önce ardıç dumaniyle tütsülendiği için rengi döner ve üzerindeki semboller ve unsurlarla kullanım amacı güçlenmektedir.</p>	<p>Mavi, yeşil, bordo, siyah ve yeşil renkler konturlar de siyahın çizimlerin yanı sıra renkli boncuk ve kumaş örgüler bulunmaktadır.</p>	<p>Kayın ağacı dünyanın merkezinde durduğuna inanılır ve kutsal sayılmaktadır. Dallarıyla cenneti kucaklar, kökleriyle yer altına ulaşır. Bu nedenle davul kayın ağacından yapılmaktadır.</p> <p>Davulun üzerinde güneş, ay, insan, gökkuşağı, şaman ve at sembolleri kullanılmıştır. Ayin esnasında transa geçiş için aracı unsur olarak bulunmaktadır.</p>
 <p>Sami Şaman Tokmağı https://tr.pinterest.com/pin/572168327642368378/(07.12.2016)</p>	<p>TOKMAK</p>	<p>Ağaç dalından şekillendirilerek yapılmış olan tokmak üzerinde işlemler, sap kısmında çıplak yada deri sarılı, deri ipucunda püskül yada metal unsurlar kullanılmıştır.</p>	<p>Ağacın doğal rengi kullanılmaktadır.</p>	<p>Tokmağın üzerinde zencirek benzeri çizgisel süslemeler mevcuttur.</p> <p>Tokmağın sapı bir nevi kötü ruhları korkutmak için ip, boncuk, kumaş, resim yada halka gibi materyallerle süslenmektedir.</p>

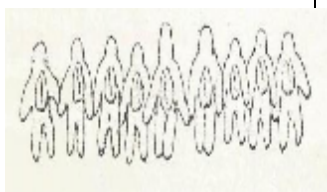

 <p>Sibirya Şaman Davulu https://tr.pinterest.com/pin/342484746647117361/(07.12.2016)</p>	DAVUL	Ağaç, deri ve kıl sicim kullanılarak hazırlanan davulun ana malzemesi kayın veya sedir ağacıdır. Şaman figürü yanı sıra kumaş parçaları, zil, boncuk ve renkli ipler kullanılmıştır.	Mavi, yeşil, beyaz, sarı, krem ve bordo renkleri kullanılmıştır.	Davulun alt çapında takılmış değnek şeklinde bir sap vardır. Bu sap, genellikle kollarını iki yana uzatmış ayakta duran bir insan şeklindedir. Buna da davul sahibi (tüngür asi) de denir. Ayrıca zil ve metal parçalar yardımcı unsur olarak kullanılır.
 <p>Sibirya Şamanı https://tr.pinterest.com/pin/342484746645981382/(19.12.2016)</p>	DAVUL/ TOKMAK	Şaman davulu tüngür ya da tür Tanrılar tarafından kutsanmış kayın ağacından olan tokmağın üzerinde metal halkalar, deri kürk ve tokmak ucunda kalın ip örgüler kullanılmıştır.	Malzemelerin doğal renklerinde kullanıldığı tahmin edilmektedir.	Davul Şamanı semaya çıkaran yada yeraltına götüren bineğidir. Ruhlarla iletişime geçmesinde aracıdır. Tokmağı da bir nevi kamçı gibi kullanır. Bazen bu örnekteki gibi metal halkalar mevcuttur. Onlar da her vuruşla birbirine çarparak çıkartılan sese eşlik eder.

 <p>Altay Şamanı https://tr.pinterest.com/pin/342484746645946567/(07.12.2016)</p>	DAVUL/ TOKMAK	Ağaç malzemesinden ve ziller kullanılan Tokmak, üzeri önce keçe ile, onun üzerinden de kıllı hayvan derisiyle (samur, kakım ya da tavşan derisi) örtülmüştür. Amaç sesin boğuk çıkmasıdır.	Metal ziller, tokmağın başı kırmızı renklere, sapı natürel rengiyle kullanılmıştır.	Zillerin çıkardığı seslerin kötü ruhları kaçıracağına inanılmaktadır. Altay Şamanlarında tokmağa ‘‘ obru’’ adı verilir. Tokmak da davul gibi kutsal kayın ağacından yapılır.
 <p>Sami Şaman Davulu https://tr.pinterest.com/pin/469992911087927823/(22.12.2016)</p>	DAVUL	Davulun deri yüzeyinde siyah renkte semboller çizilmiş olup alt yarı kısmında ip ve değişik boy ve şekillerde metallere uzun sarkıtlar bulunmaktadır.	Metal ve derinin doğal renkleri kullanılmaktadır.	Davulun merkezinde dört yön sembolü yada çarkıfelek sembolü mevcuttur. Çarkıfelek evrenin dönüşünü ifade eder. Çevresinde insan, ok, yay, koyun, at sembolleri kullanılmaktadır.

 <p>Sibirya Şaman Unuru https://tr.pinterest.com/pin/342484746647433728/ (21.12.2016)</p>	KEMİK	<p>Şamanik unsurlardan olan küçük büyük kemik parçaları, boynuz ve dişler kullanılabilir. Sibirya Şaman örneğimizde yardımcı ruh olarak Sibirya Şaman giysisinde sırt kısmında geyik boynuzları kullanılmıştır.</p>	Kemiğin doğal rengi kullanılmaktadır.	<p>Kemikler insanın doğayla ilişkisini ve esrimede hastalıkları iyileştirmede kullanılmaktadır. Bazen giysi üzerinde asılarak ya da buradaki gibi kolye olarak bir araya getirildiğini görüyoruz.</p>
 <p>Ogun https://tr.pinterest.com/pin/404338872780171408/ (21.12.2016)</p>	KEMİK	<p>Kemik ya da ağaçtan şekil verilmiş bir yardımcı ruhtur.</p>	Doğal rengiyle kullanılmıştır.	<p>Elinde ok ve yayın başında balık olan bir avcı sembolize edilmiştir.</p> <p>Eski Türk boylarının her birisinin kendine özel bir ongunu vardır. Bu genellikle kendi boylarını koruduğuna inandıkları kutsal bir havyan türü ya da büyük bir atalarının ruhunu barındırdığına inandıkları bir cisimdir.</p>

<p>ŞAMAN UNSURLARI 20</p> <p>Tunguz Şaman Başlığı https://tr.pinterest.com/pin/342484746646322878/(21.12.2016)</p>	<p>KEMİK</p>	<p>Üzerinde boynuz takılmış bir Hakas Şaman başlığıdır. Boynuzun üzerine renkli kumaş parçalarının asılı olduğu görülmektedir.</p>	<p>Boynuz üzerinde kırmızı, sarı gibi canlı renklerin olduğu kumaş parçalarının dışında her iki boynuzun aslı işlemeli kumaş parçaları mevcuttur. Üzerinde geometrik şekiller altın ve gümüş renklerde üzerinde bulunduğu kumaş ise siyah renktedir.</p>	<p>Kullanılan boynuzlar çoğunlukla geyik, boğa boynuzundan oluşur. Yakut, Tunguz ile Buryat Şamanlarının başlıklarında boynuz görülmektedir. Sibiry Şamanlarının bazıları başlıklarına rengineyi boynuzu kullanmaktadır.</p>
 <p>Yakut Şamanı https://tr.pinterest.com/pin/96053404525282218/(13.12.2016)</p>	<p>PÜSKÜL</p>	<p>Püsküllerin giysi tasarımında önlük üzerinde gruplar halinde bel hizasında kullanıldığı görülmektedir. Başlık üzerinde de önde burun hizasına kadar ve yanda göğüs hizasına kadar püsküller kullanılmıştır.</p>	<p>Püsküllerin beyaz dışında koyu renklerde olduğu tahmin edilmektedir.</p>	<p>Hem başlıkta hem giysinin ön kısmında kullanılan püsküller kuşkanadını sembolize ederek Şamanın ruhani göçünde göğe uçuşunda yardımcı unsurdu olarak kullanılmıştır.</p>

 <p>Buryat Şaman Giysisi https://tr.pinterest.com/pin/360639882641856405/ (13.12.2016)</p>	PÜSKÜL	<p>Giysi tasarımında koltuk altı, sırt ve etek uçlarında oldukça yoğun püskül kullanılmaktadır. Sırtta kısa kollarda daha uzun ve etek kısmında belden topuk boyuna kadar boncuk ve iplerle birlikte kullanılmıştır.</p>	Püsküller siyah kırmızı renklerden tasarlanmıştır.	<p>Püsküller ve beraberindeki ip ve çanlarla sembolik anlamda giysi üzerinde sırt, kol altı ve etek unsurlarında kullanılmıştır. Altay şamanlarının elbiselerinde Yutpa denilen yeraltı canavarı ya da yılanı temsil eden kurdeleler de bulunabilir.</p>
 <p>Sibirya Şaman Giysisi https://tr.pinterest.com/pin/36028865743970759/ (13.12.2016)</p>	TÜY	<p>Giysinin sırt unsurunda iki omuzdan tutturulmuş kumaş bir şeritin ortasında puhu kuşu tüyü kullanılmıştır.</p>	Tüyler doğal renklerinde bulunmaktadır.	<p>Ayin esnasında Şamanın koruyucu unsurlarından biri olarak sembolik amaçlı kullanılmaktadır. Şaman giysisinde iki omuzuna dikey olarak bağlanmış puhu kuşu, baykuş ve kartal tüylerinden oluşan iki demet vardır. Bu demetlere <i>ülbrek</i> adı verilir. Onlar iki kartalı ya da şahini sembolize eder.</p>

 <p>Tuva Şaman Başlığı https://tr.pinterest.com/pin/342484746645984076/ (13.12.2016)</p>	TÜY	Başlıkta kullanılan tüyler gelişi güzel tamamen başın tepesini örtecek şekilde şahin tüyü kullanılarak tasarlanmıştır.	Tüyler doğal renklerinde bulunmak adır.	Ayin esnasında Şamanın koruyucu unsurlarından biri olarak sembolik amaçlı kullanılmaktadır. Kartal ve şahin göze görünmeden Şamanı ve kurbanlarını ruhlara götürürerek aracılık ederler.
 <p>Altay Şaman Giysisinde “Dokuz Kukla” A.V. Anohin, Altay Şamanlığına Ait Materyaller, s.46</p>	KUKLA	Çizgisel formdaki kukla ya da bebekler dokuz adet ve aynı büyüklük ve formdadır. Kollar açık ve iki yanda gövdesinde ise dairesel formdadır.	Çizgisel tasarım renk-siz olduğu tahmin edilmektedir.	Kukla ya da bebekler Tanrı Ülgenin 9 kızını sembolize etmektedir.
 <p>Altay Şaman Davulu https://tr.pinterest.com/pin/572168327630484368/ (15.12.2016)</p>	KUKLA	Dairesel kasnak içine Şaman davulunun arka görünüşü formunda yapılan tasarımda tam merkezde kolları açık şaman figürü bulunmaktadır. Figürün kendisi ağaçtan giysisi deri ve kumaştan yapılmaktadır.	Ağaçtan yapılmış olan tasarımda kırmızı ve siyah bez ve deri parçaları kullanılmıştır. Güç ve ateş renkleri sembolize edilmiştir.	Tüngür Eezi, Şaman ı ifade eden kukla davul kasnağının merkezinde dünyanın merkezi gibi düşünülerek sembol unsuru olarak kullanılmaktadır.

Arkaik toplumlarda Şaman kültürünün en önde geleni, hikâyecisi, iyileştiricisi, falcısı hatta devlet büyüklerinin danıştığı kişi olan Şaman yada Türk kültüründe Kamlar ve onların giysileri ile kullandıkları unsurları her dönemde farklı kültürlerde kullanılmıştır. Farklı coğrafyalarda, farklı yaşam ortamlarında, farklı dinlerin ritüellerinde ve günümüz Türk kültüründe halen izlerini görmekte olduğumuz Şaman kültürü izleri varlığının en önemli kanıtıdır. Bir moda olarak Şaman giysi tasarımlarında giysi analizinde ortaya çıkan kısa ve uzun püsküllerin, zil ve metallerin, tüylerin, kemiklerin ve renklerin etkileri hemen her dönemin moda anlayışında az yada çok kullanılmıştır.

Şaman giysisi döneminin hayat görüşünü, sosyo – kültürel yapısını, dini bakışını yansıtırken Şamanın mistik gücünü, ruh halini, hayal gücünü fantastik şekilde ortaya koymaktadır. Giysi örneklerinde görülen kadın yada erkek Şamanların giysilerinde yada unsurlarında hiçbir ayırım olmaksızın daha çok kadın giyimine yakın tutulan form ve renklerde olmasıdır. Doğanın insan yaşamı üzerindeki gizemli gücünü onu kutsallaştırarak ritüellerinde aracı unsur olarak kullanmaktadırlar. Kullanırken de kimi zaman doğal renkleriyle ve her rengi içinde barındıran tabiata öykünmüşlerdir. Bazen tek tek bazen de diğer materyallerle bir araya getirerek giysi ve unsurlarında kullanmışlardır.

Kutsal bir kült eşyası kabul edilen Sibiryaya Türk Şamanlarının giysilerine toplu olarak bakıldığında giysilerde biçimi anlam ve önemiyle ilgili olup tasarımı ise görselliğindeki zengin malzeme kombinasyonunda olduğunu görebilmekteyiz. Tasarım ve biçim ilişkisi farklı coğrafya ve kültürlerde etkileşerek çoğu zaman iç içe geçtiği örnekler bulunmaktaysa da olan değişiklikler aslına asla kaybettirememiş her defasında Şaman kültürü izin olduğu farka dilmıştır.

Yapılan katalog çalışması için seçilen toplamda 53 parça üzerinde Şaman(Kam) Giysileri , “Bedene Giyilen”, “Başa Giyilen” ve “Ayağa Giyilen” şeklinde sınıflandırılırken, Şaman’ın (Kam) kullandığı unsurlar bir bütün olarak ele alınmıştır. Bunun sonucunda ;

Şaman giysilerinde Hakas, Sibiryaya, Tunguz ve Buryat Şaman giysileriyle ilgili olarak, Hakas Şaman giysisinde renkli kumaş parçaları beden kısmında göğüsten bileğe kadar uzanmaktadır. Kol ağzında ve göğüste tek sıra yakada üçlü gruplar halinde deniz kabukları kullanılmıştır. Ayrıca bazı sarkıtlarda da deniz kabuğu mevcuttur. Göğüste çok sayıda metal parçalar asılmıştır. Deniz kabukları , metal ve kumaş sarkıtların sembolik olarak kullanıldığı sade sayılabilecek bir Şaman giysisidir. Unsurlardan ziyade renklerin hakim olduğu bir tasarımdır. Beyaz, kırmızı, mavi ve siyah renkler ağırlıklı olarak kullanılmıştır.

Sibiryaya Şaman giysisinde Düz kaba dokuma, deri ip, renkli ip püskül, zil ile çok sayıda metal unsurlar, kuklalar kullanılmıştır. Özellikle giysinin omuz, koltukaltı yaka ve eteklerinde çok sayıda ip ve püskül kullanılmıştır. Bir diğer örnekte Deri giysi üzerinde büyük bir yaka üzerinde işlemeler, metal aparatlar, göğüs kısmında farklı büyüklüklerde yuvarlak metal parçalar, kemer kısmında renkli işlemeler ve omuz ve etek kısımlarında çok sayıda renkli ip ve kumaş parçalar, püsküller, farklı büyüklükte gövde üzerinde çingiraklar kullanılmıştır. Bir diğer giysi örneğinde Giysi deriden yüksek yuvarlak yakalı uzun kollu ve bilek hizasına kadar uzunlukta tasarlanmıştır. Yaka ve kol ağzında ince kürk şeritler bulunmaktadır. Sırtın ortasında üçlü metal sarkıt ve altında etek boyunca kalın uzun ucu püsküllü dokuma şerit kullanılmıştır. Sırtta çok sayıda kumaş ve ip uzun sarkıtlar omuz hizasında daha kısa grup grup kısa sarkıtlar kollara kadar devam etmektedir. Vizon rengi, kahve ve krem tonları, kırmızı sarı ve beyaz renkler kullanılmıştır. Sırt ortasında şaman ve Eezi sembolleri, hayat ağacı ve göz sembolleri kullanılan Sibiryaya Şaman giysilerinde, hayvan şekilleriyle süslü birçok demir parçaları olup, vücudun her hareketinde birbirine çarparak kuvvetli sesler çıkarırlar. Bu sesler ruhlar için gereklidir. Sonuçta Sibiryaya Şaman giysisinin kullanılan unsur ve renk açısından son derece zengin olduğunu ve sembolleri bolca kullandıklarını görüyoruz.

Turkish Studies

Tunguz Şaman giysisinde Kruvaze gelen yakasında kırmızı şerit daha sonra bel kısmında bağlanmıştır. Etek ucunda koltuk altında ve göğüs kısmında çok sayıda renkli ip ve kumaş kullanılmıştır. Krem rengi zeminin yaka ve kol ağzında kırmızı şeritler oluşturulmuştur. Uçları mavi beyaz ve kırmızı göğüs ve koltukaltı püskülleri, etek ucunda ağırlıklı olarak krem rengi püsküllerde kırmızı, yeşil, turuncu iplerle bağlanmıştır. Giysi üzerinde sembolik unsurlarda kumaş ve ipten oluşan püsküllerin dışında başka bir süsleme bulunmamaktadır.

Buryat Şaman giysisi ise sade tasarımda uzun kollu , ayak bileğine kadar kumaştan ancak çok daha zengin başlıkta püsküller, renkli örgü ve yuvarlak altın rengi metal kullanılmıştır. Kol ağzı manşetleri siyah üzerine krem ve pembe biyeler şeklinde yapılmıştır. Renkli ip ve püskülleri iki elinde tuttuğu kısa asalar üzerinde kullanılmıştır. Renk zenginliğinin başlıkta olduğu Buryat Şaman giysisinde mavi ağırlıklı olarak sarı, pembe, yeşil ve pembe renkler kullanılmıştır. Diğer giysi örneğinde Deriden basene kadar uzanan düz zemin üzerinde kürek kemikleri hizasından iki kol ucuna kadar uzanan ve basen hizasında da kullanılan şeritlerden oluşmuştur. Kol altından kol ucuna uzun boncuk ve kumaş materyallerden çok sayıda, sırtta daha kısa olmak üzere Kunus ve Kiasaan denilen püskül ve sarkıtlar bulunmaktadır. Sırtın orta kısmında iri bir zil ve yuvarlak metal unsurlar kullanılmıştır. Giysinin etek ucunu tamamen çevreleyen ayak bileğine kadar uzanan kumaş, metal, ip, deniz kabuklarından oluşan sarkıtların yanı sıra arka ortadan kırmızı kalın bir şerit ve ucunda irili ufaklı zil ve metal unsurlar bulunmaktadır. Nispeten daha az renklerin kullanıldığı örnekte krem rengi, deride, kırmızı, beyaz şeritlerde, altın sarısı işleme, kahve ve siyah püskülle kullanılmıştır. Giysi üzerinde çizgisel semboller bulunmayıp semboller zil, deniz kabuğu, renkli kumaş, metal ve püskül olarak yer almaktadır. Yaşamın merkezinde olan direk kırmızı kuşakta sembolize edilmiştir. Sırt ortada aslı metal ay sembolü kamın yolculuğunda yolunu aydınlatması için giysi tasarımında yer bulmuştur.

Hakas Şaman başlığı da giysisi gibi sade tasarlanmış, geyik boynuzu ve kürk, kumaş bir zemin üzerine tepe kısmına yerleştirilmiştir. Başlığın arka kısmında gruplar halinde başlığa kırmızı kumaşlarla birleştirilmiş at kuyruğu bulunmaktadır. Doğal malzemelerin yansırı zikzak yeşil tondaki işlemler su yolunu anımsatmaktadır. Kırmızı rengin kullanımı gücü temsil etmektedir. Şaman, doğanın gücünü ve kutsallığını geyik boynuzu, kürk ve atkuyruğunu başlığında kullanmaktadır.

Avrasya Şaman başlığında metal bir taç üzerinden öne doğru ip ve boncuklardan oluşturulmuş burun altına kadar yüzün büyük bir kısmını örtecek şekilde püsküllerden tasarlanmıştır. Başlıkta kulak hizasında iki taraftan aşağıya göğüs üstüne kadar uzanan metal ve boncuklardan oluşan sarkıtlar kullanılmıştır. Başlıkta transa geçişi hızlandırmak için kullanılan püsküllerin üzerinde deniz kabukları sembolik olarak yer bulmuştur. Bir diğer Avrasya Şaman başlığı miğfer şeklinde oturmuş ve 7-9 arasında olduğu tahmin edilen parmak kalınlığındaki metaller kafatası gibi tepede birleşmiştir. Başlıkta kukla başlar metal olarak dizilmiştir. Metal başlığın yüze doğru boncuk, ip ve kumaş parçaları dudak hizasına kadar uzanmaktadır. Yanlarda kumaş ve tüylerden sarkıtlar bulunmaktadır. Kuklalar Ülgenin kızlarını temsilen yedi adet olarak başlığın ön kısmında bulunmaktadır. Tüyler puhu kuşuna ait olduğu sanılmakta ve ruhani güçleri temsil etmektedir. Boncuk dizilerinin sayısı beş, dokuz ya da on altıdır. Bazı başlıklarda bunların dışında iki sırma kaytan ilave edilir. Bu kaytanlardan biri ebemkuşağını sembolize eder, dokuz yerinden düğümlenir ve diğer parça bunun üzerine dikilmiştir.

Altay Şaman başlığı fes şeklinde tasarlanmış olan başlık üzerinde artı yani dört yön şeklinde deniz kabuğu kullanılmıştır. Başlığın alt kısmında bir sıra 9 adet ve ikinci sırada 16 adet deniz kabukları bulunmaktadır. Başlığın üst ve alt kenarlarında kürk kullanılmıştır. Ya da Hotoza benzer tarzda tasarlanmış başlıkta metal ve iplerle süslemeler iki hatta yapılmış ve her hat kürkle ayrılmıştır. Başlığın altında uzunluğu değişken püsküller bulunmaktadır. Süslemelerde zik zak ve sıralamalar yapılmıştır. Farklı bir diğer Altay başlığı örneğinde kumaş organlardan oluşan başlığın tepesinde

Turkish Studies

geyik boynuzları tasvir edilmektedir. Başlığın tasarımında farklı kalınlıkta sarkıtların yanı sıra aralarda metal uzun unsurlar ve örgüler kullanılmıştır. Metal unsurlarda çingirakların yanı sıra halkalara üçlü guruplar halinde uzun, yaklaşık aynı boylarda metal çubuklar kullanılmıştır. Çingirak gibi diğer metaller birbirine çarparak çıkarttığı seslerle kötü ruhları korkutup kaçırdığına inanılmaktadır. Geyik boynuzu ruhani güçleri sembolize eder. Altay Şaman başlığında metal bir kartal, boğa boynuzları ve iki göz resmi ve ak tüylü samur ya da başka bir kemirgen hayvanın kürküyle de alın kısmı kaplıdır. Başlığın dört tarafa olan bağlantılarında önde bir kartal metal unsuru ve tepeliği bulunmaktadır. Başlığın alın hizasında geometrik metal küpelerin olduğu ve iki yandan kumaşın kulak hizasından aşağı sarkıtıldığı görülmüştür. Kartal, Altayların en eski Türk topluluklarında güneş ve gök tanrının sembolüdür. Başlıkta güç unsuru olarak boğa boynuzu ve Erliğe ulaşmak için kuş sembolleri, algının artırılması için de gözler sembolik anlam içermektedir.

Tuva Şaman başlığında Başlıkta en göze çarpan puhu kuşunun sembolik yeri yani başın tepesidir. Bazen kuşun kanatları bazen de başı kesilmediği tasarımlarda Şamanın tanrılarla iletişime geçmesinde aracı unsur olarak kullanılır. Başlığın işlemeli olduğu ve burun seviyesine kadar boncuk püsküllerin özellikle yanlarda daha uzun olduğu görülmektedir. Sembol olarak puhu kuşu kullanılmaktadır. Ayın esnasında Şamanın koruyucusu olarak kartal, göze görünmeden şamanı ve kurbanlarını ruhlara götürürerek aracılık ederler. Kartal tüyleri, başlığın tepesinde ve başlık üzerinde göz, metal ve boncuklar kullanılarak yapılan tasarımda ise kulağın hizasında göğse kadar inen boncuk sarkıtlar kullanılmıştır. Kartal tüyleri, göğe yükselişte ruhani güce eşlik eder. Kartalın Şamanların atası ve koruyucusu olduğuna inanılır. Bu nedenle başlıkta ve kollarda kartal tüyleri kullanılır. Algıyı güçlendirmek için kullanılan gözler ve başlığın yanındaki sarkıtlar transı desteklemek için kullanılmaktadır. Bordo, mavi, beyaz, yeşil, renkler ağırlıkta olarak tasarlanmıştır.

Buryat Şaman başlığında tamamen metal unsurlar kullanılarak yapılmış olan Orgay denilen miğfer biçimli başlıkta, süslemeleri sarkıtlarında deniz kabukları kullanılarak yapılmıştır. Metal unsurlar halka, zil, zincir ve amorf düzende yerleştirilmiştir. Metalin gücü ve deniz kabuklarının Ülgenin kızları kadar olan sayısı sembolik olarak kullanılmış ancak renk kullanılmamıştır.

Şaman ayakkabıları kısa ya da uzun olarak kullanıldığı örneklerde Sibirya ayakkabısı deri ve dokumadan oluşan tasarımda motifler ön plandadır. Deri üzerinde geometrik motifler mavi yeşil kırmızı lacivert renkleri kullanılmıştır.

Saka Şaman ayakkabısı ise deri bileğe kadar yapılan ayakkabı tasarımında bilek kısmında çevreleyen püsküller bulunmaktadır. Doğal deri rengi ile tasarlanmış ve püskül detayı dışında sembol bulunmamaktadır. Tabiatın ölümün ve yeniden var oluşunun sembolik varyantı olan Dolganların Şaman ayakkabılarına "çabala" denir. Zarif ve desensizdir.

Şaman giysi unsurlarından zil ve metalin kullanıldığı örneklerde Sibirya Şamanı başlık üzerinde boynuzların arasında dokuz adet küçük zil kullanılmıştır. Bu çingiraklar; çubuklar, askılar, salkımlar, borucuklar şeklindedir. Bu parçaların ses çıkarmak, ruhları korkutmak, kötü ruhları bağlamak, süs olarak dikkat çekmek gibi işlevleri vardır. Eski Türk inancında demir koruyucudur. Bu nedenle hem giysi de hem başlık metal levhalar, çingiraklar, tasvirler yer alır. Bu takıların her birinin ruhu vardır. Diğer bir örnekte Giyside sırtta yedi adet büyük yuvarlak formda metal kullanılmıştır. Kam elbisesi arkasının ortasında asılı durur. Bu levha güneşi temsil eder. Bu levhanın bir büyüğüne "oybon küñese" denir. Güneş ve ay sembolleri Şamanların doğayla bunlar başka dünyaya giderken kamın yolunu aydınlatır. Bir kam daha ağır, metalden yapılmış donanımları elbisesine asarsa o zaman alt dünyaya dalabilir. Bu nedenle semboller de büyük formlarda yapılmaktadır.

Buryat Şaman giysi unsuru olarak kullanılan zil ve metal, giysi üzerinde çok sayıda hayvan, geometrik ve zil unsurlarının yanı sıra sembolik biçimdeki metal parçalarda kullanılmıştır. Ayinlerde

Turkish Studies

kötü ruhları uzaklaştırmak için metallerin çıkardığı seslerden yaralanmanın yanı sıra biçimsel olarak hayvan, dört yönün geometrik materyaller içerisinde kullanıldığı görülmektedir. Bir diğer örnekte ise, Buryat Şaman giysisi üzerinde sırt kısmında zil ve metal küpelerin yanı sıra büyük yay benzeri metal aparatın kullanıldığı görülmektedir. İemex, Kam elbisesinde “oybon timire” denilen demir parçasına takılan askı, salkımdır. Giysi üzerinde sırt kısmında zil ve metal küpelerin yanı sıra büyük yay benzeri metal aparatın kullanıldığı görülmektedir. “Conday kısaan” konik şekilli küpe askılardır. Ortada asılı duran Köñöy küöğü timir denilen Kam elbisesinde içi boş madeni borucuk, ufak düdüktür. Tenekeden yapılmış yüzük parmağı kalınlığında ve içi boş borucuklardır.

Altay Şaman giysisinde zil ve metal unsurların kullanımının görüldüğü örnekte, güneş ve ay sembolleri Şamanın ruhsal yolculuğunda yolunu bulmasına yardım eder. Bazen de metal levhalar üzerinde şaman resmi bulunur. Emeget denilen bu sembol önceden yaşamış bir kamın ruhudur. Bu koruyucu ruh her zaman sevdiği insanların yakınlarında dolaşır ve her zaman onun yardımına koşar. Kam yalnız kendi “emeget”inin vasıtasıyla görür ve duyar. Giysi üzerinde ve başlıkta metal unsurların kullanıldığı görülmektedir. Metaller başlık çevresinde ve göğüs üzerinde farklı büyüklüklerde yuvarlak biçimlerde, zil ve küpe formlarında kullanılmıştır.

Şamanik unsurlardan maskede hem kurt hem geyik hem de kartal kanadı tasvir edilmiştir. Ayın esnasında yardımcı ruh olarak geyik, kurt ve kartalın gücü sembolize edilmiştir. Orta Asya Türk Şamanları doğurganlık ayinleri sırasında boynuz maskesi takmaktadırlar.

Tuva Şamanlarında Tilki yada kurt sembolünün deri ve kürkten tasarlandığı maskede üzerinde boncuk, deniz kabuğu ve kemiklerden oluşmaktadır. Kemiklerin kaburga kemiği olduğu düşünülmekte başlıkla maske bir bütün olarak yapılmış olup yanlardan göğse doğru ve göz hizasında başın yan tarafından burna doğru sarkıtılmıştır. Tilki kürkü ile yakın kahve tonları ve krem rengi kullanılmıştır. Tilki ya da kurta ait olduğu düşünülen kürk ve kemik parçaları hayvanın ruhani gücünden yararlanarak ve onun koruyuculu altında trans amaçlı kullanılan sembollerdir. Kurt eski Türk dininde ve inanışında ve aynı zamanda günümüzde de güç, kuvvet, liderlik, iyilik ve bereket sembolüdür.

Sibirya ve Avrasya Şaman davullarında ağaç, deri ve kıl sicim kullanılarak hazırlanan davulun ana malzemesi kayın veya sedir ağacıdır. Şaman figürü yanı sıra kumaş parçaları, zil, boncuk ve renkli ipler kullanılmıştır. Davulun üzerinde güneş, ay, insan, gökkuşağı, şaman ve at sembolleri kullanılmıştır. Ayın esnasında transa geçiş için aracı unsur olarak bulunmaktadır. Mavi, yeşil, bordo, siyah ve yeşil renkler konturlar de siyahın çizimlerin yanı sıra renkli boncuk ve kumaş örgüler bulunmaktadır. Davul yeni yapıldığında ayın yapılmadan önce ardıc dumanıyla tütsülendiği için rengi döner ve üzerindeki semboller ve unsurlarla kullanım amacı güçlenmektedir. Kayın ağacı dünyanın merkezinde durduğuna inanılır ve kutsal sayılmaktadır. Dallarıyla cenneti kucaklar, kökleriyle yer altına ulaşır. Bu nedenle davul kayın ağacından yapılmaktadır. Davulun alt çapında takılmış değnek şeklinde bir sap vardır. Bu sap, genellikle kollarını iki yana uzatmış ayakta duran bir insan şeklindedir. Buna da davul sahibi (tüngür asi) de denir. Ayrıca zil ve metal parçalar yardımcı unsur olarak kullanılır. Sami davulu örneğimizde ise davulun tütsülenerek koyulaşan deri yüzeyinde siyah renkte semboller çizilmiş olup alt yarı kısmında ip ve değişik boy ve şekillerde metallerden uzun sarkıtlar bulunmaktadır. Davulun merkezinde dört yön sembolü yada çarkifelek sembolü mevcuttur. Çarkifelek evrenin dönüşünü ifade eder. Çevresinde insan, ok, yay, koyun, at sembolleri kullanıldığı görülmüştür.

Sami Şaman tokmağı örneğimizde ağaç dalından şekillendirilerek yapılmış olan tokmak üzerinde işlemler, sap kısmında çıplak yada deri sarılı, deri ipucunda püskül yada metal unsurlar kullanılmıştır. Tokmağın üzerinde zencirek benzeri çizgisel süslemeler mevcuttur. Tokmağın sapı bir nevi kötü ruhları korkutmak için ip, boncuk, kumaş, resim ya da halka gibi materyallerle

süslenmektedir. Şaman davulu tünçtür ya da tır, Tanrılar tarafından kutsanmış kayın ağacından olan tokmağın üzerinde metal halkalar, deri kürk ve tokmak ucunda kalın ip örgüler kullanılmıştır. Diğer bir örnekte Ağaç malzemesinden ve ziller kullanılan Tokmak, üzeri önce keçe ile, onun üzerinden de kıllı hayvan derisiyle (samur, kakım ya da tavşan derisi) örtülmüştür. Amaç sesin boğuk çıkmasıdır. Tokmak üzerinde de kırmızı rengin hakim olarak kullanıldığı görülmüştür.

Şamanik unsurlardan olan küçük büyük kemik parçaları, boynuz ve dişler kullanılabilir. Sibiryaya Şaman örneğimizde yardımcı ruh olarak Sibiryaya Şaman giysisinde sırt kısmında geyik boynuzları kullanılmıştır. Kemikler insanın doğayla ilişkisini ve esrimede hastalıkları iyileştirmede kullanılmaktadır. Bazen giysi üzerinde asılarak ya da buradaki gibi kolye olarak bir araya getirildiğini görüyoruz. Kürek kemiği ve ince kemiklerin bir arada kullanıldığı Şamanik bir yardımcı unsurdur. Kürek kemiği Şamanların geleceğe dair görüşlerini oluştururken tanrılara ulaşmada ve fal bakmada yardımcı unsur olarak kullanılmaktadır.

Tunguz Şaman başlığında öne çıkan geyik boynuzlarının olduğu örnekte Boynuz üzerinde kırmızı, sarı gibi canlı renklerin olduğu kumaş parçalarının dışında her iki boynuz aslı işlemeli kumaş parçaları mevcuttur. Üzerinde geometrik şekiller altın ve gümüş renklerde üzerinde bulunduğu kumaş ise siyah renktedir. Kullanılan boynuzlar çoğunlukla geyik, boğa boynuzundan oluşur. Yakut, Tunguz ile Buryat Şamanlarının başlıklarında boynuz görülmektedir.

Paleolitik dönem Sibiryaya Şaman başlığı olarak kullanılmış bir diğer tasarımda kemikten geyik boynuzu ve iki göz oluşturulmuştur. Şaman yardımcı ruhu geyik ise başlığında geyik boynuzunu kullanmakta böylece ayin esnasında kötü ruhlardan da korunmaktadır. Kemiğin doğal rengiyle olduğu üzerinde varsa da günümüze herhangi bir sembol ya da süsleme kalmadığı görülmüştür. Kemik ya da ağaçtan yapılan ve eski Türk boylarının kendine özel olan totem unsuru ongun örneğinde elinde ok ve yayın başında balık olan bir avcı sembolize edilmiştir. Bu genellikle kendi boylarını koruduğuna inandıkları kutsal bir hayvan türü ya da büyük bir atalarının ruhunu barındırdığına inandıkları bir cisimdir.

Deniz kabuğunun unsur olarak kullanıldığı Sibiryaya Şaman giysisi örneğinde Deniz kabukları giysisinin süslemelerinde yaka çevresinde, göğüste üçlü ya da ikili olacak şekilde yerleştirilmiştir. Deniz kabukları doğal rengiyle koyu renk zemin üzerinde püskül ve metal unsurlarla bir arada kullanılmıştır. Öldükten sonra canlanmayı sembolize ettiği başlık ve giysi üzerinde sayılı ya da dizi halinde kullanılmaktadır.

Avrasya Şaman başlığında deniz kabuğunun kullanıldığı örnekte ise, Şamanın başlığının (külâh veya börk) en önemli kısımlarından olan arkada 3 karış kadar uzunluktaki kırmızı kumaş sarkıt üzerinde düğmeler, deniz kabukları ve başlığın çevresinde vaşak derisi ile birlikte kullanılmıştır.

Şaman giysi unsurlarından biri olan püskül Yakut Şaman giysisi örneğinde, koyu renklerde gruplar halinde bulunmaktadır. Hem giysisinin ön kısmında hem de başlıkta kullanılan püsküller kuşkanadını sembolize ederek Şamanın ruhani göçünde göğe uçuşunda yardımcı unsurdur olarak kullanılmıştır. Püsküllerin giysi tasarımında önlük üzerinde gruplar halinde bel hizasında kullanıldığı görülmektedir. Başlık üzerinde de önde burun hizasına kadar ve yanda göğüs hizasına kadar püsküller kullanılmıştır.

Altay Şaman Giysisi örneğimizdeki püsküller ise sarı, kırmızı, mavi, beyaz renklerde olup bu tasarımda kullanılan püsküller uzun renkli organların ucunda üç yada beş parmak kalınlığında kullanıldığı görülmüştür.

Buryat Şaman giysisinde püsküller, giysi tasarımında koltuk altı, sırt ve etek uçlarında oldukça yoğun olarak kullanıldığı görülmektedir. Sırtta kısa, kollarda ise daha uzun ve etek kısmında

belden topuk boyuna kadar boncuk ve iplerle birlikte kullanılmıştır. Püsküller siyah kırmızı renklerden tasarlanmıştır. Püsküller ve beraberindeki ip ve çanlarla sembolik anlamda giysi üzerinde sırt, kol altı ve etek unsurlarında kullanılmıştır. Altay şamanlarının elbiselerinde Yutpa denilen yeraltı canavarı ya da yılanı temsil eden kurdeleler de bulunabilmektedir.

Şamanın yardımcı unsurlarından biri olan tüy örneğimizde Tuva Şaman başlığında kullanılmıştır. Başlık üzerinde uzun kartal tüylerin çepeçevre sarılarak hazırlanan tasarımın dışında giysi üzerinde de farklı kuşkanatları kullanılmıştır. Siyah renkte uzun kartal tüyelerinin dışında renkli kısa tüylerden oluşmaktadır. Tüyler esrime esnasında şamanın göğe Tanrı Ülgene yükselmesinde yardımcı unsur olarak sembolize edilmektedir. Tuva Şaman başlığı örneğinde kullanılan tüyler gelişmiş güzel tamamen başın tepesini örtecek şekilde şahin tüyü kullanılarak tasarlanmıştır.

Sibirya Şaman giysisinin üzerinde tüyün kullanıldığı örnekte ise, giysisinin sırt unsurunda iki omuzdan tutturulmuş kumaş bir şeritin ortasında puhu kuşu tüyü bulunmaktadır. Ayin esnasında Şamanın koruyucu unsurlarından biri olarak sembolik amaçlı kullanılmaktadır. Şaman giysisinde iki omuzuna dikey olarak bağlanmış puhu kuşu, baykuş ve kartal tüyelerinden oluşan iki demet vardır. Bu demetlere ülbek adı verilir. Onlar iki kartalı ya da şahini sembolize eder. Sibirya Şaman başlığı örneğinde ise başın tepesini tamamen örtecek şekilde ve farklı kuşların tüyleri kullanılarak tasarlanmıştır. Tasarımda boynuz, boncuk ve püsküller de tüylerin yansıra başlıkta bulunduğu görülmektedir.

Şamanın kullandığı unsurlardan biri olarak ayı pençesi kötü ruhları uzaklaştırmak amacıyla kendilerine yardımcı unsur olarak kullanılmaktadır. Tuva Şamanının iyileştirme amaçlı kullandığı örneğimizin dışında kuş pençeleri doğadan güçlü ve kutsal hayvanların aracı edildiği diğer unsurlardır.

Altay Şaman Giysisinde “Dokuz Kukla” A.V. Anohin, Altay Şamanlığına Ait Materyaller adlı eserinde çizgisel formlarda gördüğümüz ve Ülgen’in 9 kızını sembolize eden kukla ya da bebekler Şaman giysi ve unsurlarında hem çizgisel hem de üç boyutlu formlarda kullanıldığı görülmektedir. Altay Şaman davullarının örneğimizde de gösterdiğimiz gibi dairesel kasnak içine Şaman davulunun arka görünüşü formunda yapılan tasarımda tam merkezde kolları açık şaman figürü bulunmaktadır. Kuklanın kendisi ağaçtan giysisi deri ve kumaştan yapılmıştır. Ağaçtan yapılmış olan tasarımda kırmızı ve siyah bez ve deri parçaları kullanılmıştır. Güç ve ateş renkleri sembolize edilmiştir. Tüngür Eezi, Şaman ı ifade eden kukla davul kasnağının merkezinde dünyanın merkezi gibi düşünülerek sembol unsuru olarak kullanılmaktadır.

Şamanik unsurlardan olup totemik amaçla çift başlı olarak şekillendirilmiş olan Dolgan Şaman unsuru örneğimizde davul tokmağı olarak kullanıldığı düşünülmüştür. Çift başlı olması düalizmi sembolize ettiği düşünülmektedir.

Buryat Şaman giysisi örneğimizde ise ağacın bu kez giysi üzerinde kaburga kemiklerinin olduğu yerlere yatay olarak dikildiği görülmektedir. Ağaç dallarının göğüs üzerinde aynı ölçülerde sekiz adet solda ve biri kalın olmak üzere dört adedi de sağ göğüs üzerinde sıralanmaktadır. Herhangidir renk kullanılmadan doğal rengiyle kullanılmıştır.

Paleolitik dönem Sibirya Şaman başlığı olarak kullanılmış bir diğer tasarımda kemikten geyik boynuzu ve iki göz oluşturulmuştur. Şaman yardımcı ruhu geyik ise başlığında geyik boynuzunu kullanmakta böylece ayin esnasında kötü ruhlardan da korunmaktadır. Kemik doğal rengiyle olduğu üzerinde varsa da günümüze herhangidir sembol yada süsleme kalmadığı görülmüştür. Kemik ya da ağaçtan yapılan ve eski Türk boylarının kendine özel olan totem unsuru ongun örneğinde elinde ok ve yayın başında balık olan bir avcı sembolize edilmiştir. Bu genellikle

kendi boylarını koruduğuna inandıkları kutsal bir havyan türü ya da büyük bir atalarının ruhunu barındırdığına inandıkları bir cisimdir.

Deniz kabuğunun unsur olarak kullanıldığı Sibiry Şaman giysisi örneğinde Deniz kabukları giysisinin süslemelerinde yaka çevresinde, göğüste üçlü ya da ikili olacak şekilde yerleştirilmiştir.

Şaman giysi unsurlarından biri olan püskül Yakut Şaman giysisi örneğinde, koyu renklerde gruplar halinde bulunmaktadır. Hem giysinin ön kısmında hem de başlıkta kullanılan püsküller kuşkanadını sembolize ederek Şamanın ruhani göçünde göğe uçuşunda yardımcı unsurdur olarak kullanılmıştır. Püsküllerin giysi tasarımında önlük üzerinde gruplar halinde bel hizasında kullanıldığı görülmektedir. Başlık üzerinde de önde burun hizasına kadar ve yanda göğüs hizasına kadar püsküller kullanılmıştır.

Buryat Şaman giysisinde püsküller, giysi tasarımında koltuk altı, sırt ve etek uçlarında oldukça yoğun olarak kullanıldığı görülmektedir. Sırtta kısa, kollarda ise daha uzun ve etek kısmında belden topuk boyuna kadar boncuk ve iplerle birlikte kullanılmıştır. Püsküller siyah kırmızı renklerden tasarlanmıştır. Püsküller ve beraberindeki ip ve çanlarla sembolik anlamda giysi üzerinde sırt, kol altı ve etek unsurlarında kullanılmıştır. Altay şamanlarının elbiselerinde Yutpa denilen yeraltı canavarı ya da yılanı temsil eden kurdeleler de bulunabilmektedir.

Şamanın yardımcı unsurlarından biri olan tüy örneğimizde Tuva Şaman başlığında kullanılmıştır. Başlık üzerinde uzun kartal tüylerin çepeçevre sarılarak hazırlanan tasarımın dışında giysi üzerinde de farklı kuşkanatları kullanılmıştır. Siyah renkte uzun kartal tüylerinin dışında renkli kısa tüylerden oluşmaktadır. Tüyler esrime esnasında şamanın göğe Tanrı Ülgen'e yükselmesinde yardımcı unsur olarak sembolize edilmektedir. Tuva Şaman başlığı örneğinde kullanılan tüyler gelişmiş güzel tamamen başın tepesini örtecek şekilde şahin tüyü kullanılarak tasarlanmıştır. Sibiry Şaman giysisinin üzerinde tüyün kullanıldığı örnekte ise, giysinin sırt unsurunda iki omuzdan tutturulmuş kumaş bir şeritin ortasında puhu kuşu tüyü bulunmaktadır. Ayin esnasında Şamanın koruyucu unsurlarından biri olarak sembolik amaçlı kullanılmaktadır. Şaman giysisinde iki omuzuna dikey olarak bağlanmış puhu kuşu, baykuş ve kartal tüylerinden oluşan iki demet vardır. Bu demetlere ülbek adı verilir. Onlar iki kartalı ya da şahini sembolize eder. Sibiry Şaman başlığı örneğinde ise başın tepesini tamamen örtecek şekilde ve farklı kuşların tüyleri kullanılarak tasarlanmıştır. Tasarımda boynuz, boncuk ve püsküller de tüylerin yansira başlıkta bulunduğu görülmektedir.

Altay Şaman Giysisinde "Dokuz Kukla" A.V. Anohin, Altay Şamanlığına Ait Materyaller adlı eserinde çizgisel formlarda gördüğümüz ve Ülgen'in 9 kızını sembolize eden kukla ya da bebekler Şaman giysi ve unsurlarında hem çizgisel hem de üç boyutlu formlarda kullanıldığı görülmektedir. Altay Şaman davullarının örneğimizde de gösterdiğimiz gibi dairesel kasnak içine Şaman davulunun arka görünüşü formunda yapılan tasarımda tam merkezde kolları açık şaman figürü bulunmaktadır. Kuklanın kendisi ağaçtan giysisi deri ve kumaştan yapılmıştır. Ağaçtan yapılmış olan tasarımda kırmızı ve siyah bez ve deri parçaları kullanılmıştır. Güç ve ateş renkleri sembolize edilmiştir. Tüngür Eezi, Şamanı ifade eden kukla davul kasnağının merkezinde dünyanın merkezi gibi düşünülerek sembol unsuru olarak kullanılmaktadır.

Şamanik unsurlardan olup totemik amaçla çift başlı olarak şekillendirilmiş olan Dolgan Şaman unsuru örneğimizde davul tokmağı olarak kullanıldığı düşünülmüştür. Çift başlı olması düalizmi sembolize ettiği düşünülmektedir.

Giysiler her toplumdaki kültürel yapısını, toplumun mitolojisinin, Şaman'ın mistik ve gizemli dünyasını sembollerle derinlik kazandırarak dönüştürmüş tarihin derinliklerine ışık tutmaktadır. Ayrıca günümüze kadar geçirdiği süreçlerin sosyokültürel dokusunu yansıtan birer belge niteliği taşırlar.

Şaman (Kam)'ların, insanları aşağı dünyadaki ruhların kötülüklerinden korumak, hastalıklardan kurtarmak için bazen de yukarı dünyadaki ruhlardan iyilik ve koruma istemek için tören yaptıkları kadar günlük olarak güneşi karşılamak ve uğurlamak, sabaha karşı ya da akşama doğru çıkan kötü ruhlara karşı ayrıca mevsim başlangıçlarında bahar ya da sonbaharda kurbanlı veya kurbanlı ayın yapmaktadırlar. Ayın için özel, kurallar dahilinde hazırlanan giysi ve unsurlarından, sembollerden güç alırlar. Şaman giysi unsurları ve üzerlerindeki sembollerini araştırdığımız bu çalışmada farklı Türk kavimlerinden görseller ile literatür bilgileri desteklenmeye çalışılmıştır. Öğrenmede görsel materyallerin kalıcılığı ile kültürel mirasımızın devamlılığı için atılan bir adımdır. Şaman giysileri geçmişten günümüze çeşitli toplumlarda farklı farklı görünümlemlerle karşımıza çıksa da onun biçimi ve anlamı evrensel bir yön tutmaktadır.

KAYNAKÇA

- Biray, N.(2013). Terim Dünyamızda Yılan: Kavram, Anlam ve Yapı Bakımından, Avrasya Terim Dergisi 1.2 (2013):
- Çoruhlu, Y. (1999). Türk Mitolojisinin Ana hatları, Kabalcı Yayınları, İstanbul.
- (2002). Türk Mitolojisinin Ana Hatları, Kabalcı Yayınları, İstanbul.
- Demir, A. F. ve Çomak, N. A. (2015). Şaman ve Türk Dünyası, Bağlam Yayıncılık,
- Diyarbakirli, N. (1972). Hun Sanatı, M.E.B. Kültür Yayınları, İstanbul.
- Eliade, M.(1992). İmgeler, Simgeler, Çev. M.A. Kılıçbay, Gece Yayınları, Ankara,
- (1993). Mitlerin Özellikleri, Çev. S. Rifat, Simavi Yayınları, İstanbul.
- (1999). Şamanizm, Çev. İ. Birkan, İmge Yayınları, Ankara.
- (2003). Demirciler ve Simyacılar, Kabalcı Yayınları, İstanbul.
- Hoppal, M.(2010). Avrasya'da Şamanlar, çev. B. Bayram, H. Şevket, Ç. Yılmaz, YKY Yay, İstanbul.
-(2012). Şamanlar Ve Semboller, Yapı Kredi Yayınları.
-(2012). Avrasya'da Şamanlar, çev. B. Bayram, H. Şevket, Ç. Yılmaz, YKY Yay, İstanbul.
- Hultkrantz, A.(1978). Şamanizm'in Çevresel ve Olgusal Yönleri, Akademia Kiado, Budapest.
- İnan, A. (1966). Tuğ-Bayrak (sancak), Türk Kültürü
- (1987). Makaleler ve İncelemeler. C. 1. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.
- (1952). Müslüman Türklerde Şamanizm Kalıntıları, Belleten, Cilt: 1, Sayı: 4, Ankara.
- (1972). Tarihte ve Bugün Şamanizm, 2. baskı, Ankara.
- (1976). Eski Türk Dini Tarihi, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- (1986). Tarihte ve Bugün Şamanizm: Materyaller ve Araştırmalar, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- (1987), Türk Rivayetlerinde Bozkurt, Makaleler ve İncelemeler I Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- (1998). A. V. Anohin, Altay Şamanlığına Ait Materyaller, Makaleler ve İncelemeler, C. 1, Ankara.

- (2000). Müslüman Türklerde Şamanizm Kalıntıları, Türkler, C. 3., Ankara.
- (2000). Tarihte ve Bugün Şamanizm, Materyaller ve Araştırmalar, TTK Basımevi, Ankara.
- (2002). Şamanizm, Ankara 2003.
- Kalafat, Y., Türkler'in Geleneksel Dini Şamanizm'in Orta Asya Eski Türk Kamu Hukukuna etkisi, Ankara.
-(1999). Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara.
-(2002). Türk Halk İnançları I, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Kılıç, S. (2010), Türk Şaman Giysilerine Semantik Yaklaşım, Zeitschrift für die Welt der Türken, Vol. 2, No. 1.
- Mıkluhov Maklaı, N. N. (1971). Akademia Nauk Soyuzu Sovetskıx Sosialistiçeskih Respublik, İstitut Etnografı imeni.
- Mülayim, S. (1999). Değişimin Tanıkları, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Ögel, B. (1971). Türk Mitolojisi, Ankara.
- (1978), Türk Mitolojisi, Türk Kültür Tarihine Giriş, c. V. Türkler'de Giyecek ve Süslenme", Kültür Bakanlığı Yayınları, C.5: 324., İstanbul-Ankara.
- (1991). Türk Kültür Tarihine Giriş. C. VI. Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.
- (1993). Türk Mitolojisi, Ankara.
- (1995). Türk Mitolojisi, C. II. Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara.
- (1998). Türk Mitolojisi, C. I. Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara.
- Pekarsky, E.K. (1945). Yakut Dili Sözlüğü I., Ebuzziya Matbaası, İstanbul.
- Radlof, W.(1975). Sibirya'dan (Seçmeler), Çev. Ahmet Temir, Milli Eğitim Basımevi, Ankara.
-(2008). Türklük ve Şamanlık, Çev. A.Temir, Ankara.
- Roux, J.P.(2002). Türklerin ve Moğolların Eski Dini, İstanbul.
- Roux, J.P.(2002). Türklerin ve Moğolların Eski Dini, İstanbul.
- Tokarev, S. A.(2006). Dünya Halklarının Dinler Tarihi, İstanbul.
- Tuna, E. (2000). Şamanlık ve Oyunculuk, Okyanus Yayınları İstanbul.